

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Waarachtige bekering

Gij nu, mensenkind, zeg tot het huis Israëls: Aldus zegt gij: onze overtredingen en onze zonden rusten op ons en daardoor kwijnen wij weg — zouden wij dan leven? Zeg tot hen: zowaar Ik leef, luidt het woord van den Here HERE, Ik heb geen behagen in den dood van den goddeloze, maar veeleer daarin, dat de goddeloze zich bekeert van zijn weg en leeft. Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen. Want waarom zoudt gij sterven, huis Israëls?

Ezech. 33 : 10, 11.

De Judeese ballingen, die hier met Ezechiël in Babel leven, schijnen nog al onder de indruk te zijn van hun eigen zonden en daardoor zeer verslagen.

Dit is een heel verschil met vroeger, toen ze in de optimistische verwachtingen leefden, dat alles nog wel weer goed met hen zou komen. Vgl. Jer. 28 en 29.

Dit omslaan van hun gemoedsgesteldheid is ongetwijfeld veroorzaakt door het bericht van Jeruzalems val, dat hun naar we in vs 21 van ons hoofdstuk lezen, had bereikt. Dat hadden ze nooit verwacht. Zo iets, zo meenden zij, zou God nooit toelaten. Zij hadden er wel op gerekend, dat God nog op het laatst op wonderbare wijze zou ingrijpen, zoals ten tijde van koning Hiskia, toen de Assyriërs Jeruzalem belegerden. De heilige stad zou de Here nooit aan de heidenen ten prooi geven.

Maar nu was dit toch gebeurd. En dit heeft op hen een ontzaglijke indruk gemaakt.

En nu zien zo ook ineens in de schrikkelijke ernst van hun zonde en verdorvenheid. Ze geven nu niet meer zoals vroeger (vgl. 18 : 2) de schuld aan hun vaders, maar erkennen eigen schuld: ónze overtredingen en ónze zonden rusten op ons. Daardoor, zo zeggen ze, kwijnen wij weg. Zij gebruiken een heel sterk woord: rotten wij weg. Ze zijn als een in ontbinding overgaand lijk.

We zouden misschien geneigd zijn te zeggen: deze mensen, deze kerkleden hoeven niet meer tot bekering opgeroepen te worden; zij bedenken bij zichzelf hun zonden en vervloeking, zij mishagen zichzelf en verootmoedigen zich voor God. (Av. form.)

Misschien zeggen we zelfs: werd soortgelijke taal ook maar meer onder ons gehoord en zocht een ieder de schuld voor het kwijnend kerkelijk leven maar bij zichzelf.

Niettemin moet Ezechiël deze ballingen zeer nadrukkelijk tot bekering roepen.

Wat toch is in werkelijkheid het geval? Ze zijn van het ene uiterste in het andere uiterste overgeslagen. Ze zijn van ongemotiveerd optimisme vervallen in ongemotiveerd pessimisme. Zij menen nu, dat er voor hen geen uitkomst meer is, dat er voor hen geen leven meer mogelijk is. Hoe zouden wij dan leven? Zo vragen ze.

En nu, pessimisme, hopeloosheid en mismoedigheid is geen kenmerk van waarachtige bekering.

De ballingen geven met hun uiting te kennen, dat ze nog steeds geen geloof in God hebben, nog steeds niet Gods liefde hebben leren verstaan en er zich aan overgeven.

Met klem moet Ezechiël hun daarom nog eens voor ogen stellen, hoe God is en wat er leeft in zijn hart: zowaar Ik leef, luidt het woord van den Here HERE, Ik heb geen behagen in den dood van den goddeloze, maar veeleer daarin, dat de goddeloze zich bekeert van zijn weg en leeft.

God heeft er geen plezier in als een goddeloze, als een goddeloos kerklid omkomt in zijn ongerechtigheid. Zoals wij misschien wel eens met een zekere genoegdoening consta-

teren: zie je wel, ik heb het altijd al wel gezegd, dat het met hen verkeerd moest aflopen. Maar God heeft er geen behagen in, dat het met goddeloze kerkleden slecht afloopt. Hij wil veel liever, dat ze zich bekeren en leven. Met nadruk moet Ezechiël dat prediken. Hij moet het woord des Heren met een eed inleiden: zowaar Ik leef. De Here zweert bij zijn leven. Hij stelt zijn leven op het spel. Hoe heeft de Here dat woord waar gemaakt. Hij heeft immers zijn eniggeboren Zoon overgegeven aan de dood, aan de dood des kruises om goddelozen, om zondaren te redden. Christus is immers voor ons gestorven toen wij nog zondaars waren. (Rom. 5 : 8).

Naar dit evangelie moeten nu ook de ballingen luisteren. Met alle kracht moet Ezechiël hen daartoe oproepen. Als hij het niet zou doen, zou hij zelf schuldig staan (vgl. vs 8). Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen.

Ja, op boze wegen gaan de ballingen nog. Daar gingen ze vroeger op, toen ze lichtvaardig meenden, dat het met hun zonden nog wel wat meeviel en zij daarover het oordeel Gods niet hadden te verwachten. Maar ze gaan er nog op nu zij menen, dat vanwege hun zonden het hopeloos met hen gesteld is. Zij hebben nu God nog niet leren kennen als wie Hij werkelijk is. Ze staan nog afgewend van zijn liefde en genade. En zij willen zich nog niet aan Hem overgeven.

Of wat dunkt u van een kind, dat zich schandelijk zou misdragen jegens zijn ouders en dat eindelijk ook zelf zou inzien, maar dan zeggen: het is met mij zo erg gesteld, ik kan nu niet meer thuis komen en dus maar zou weglopen? Zo'n kind maakt het niet weer goed met zijn ouders. Integendeel, hij maakt de breuk nog dieper. Zeker, het kind moet zijn schuld erkennen, maar dan voor zijn ouders. Zoals de verloren zoon uit de bekende gelijkens. Die zegt ook: Vader, ik heb gezondigd tegen den hemel en voor u, ik ben niet meer waard uw zoon te heten. Maar hij zegt dit niet slechts nog in het vreemde land bij de varkenstrog. En hij voegt er niet aan toe, dat hij dus nu maar

UIT DE INHOUD:

Waarachtige bekering	H. V.
„Uit de diepten roep ik tot U”	C. V.
Belijden en Belijdenis (VI)	H. J. J.
Gevaarlijke theologie in Duitsland III (Slot)	J. M.
Geyl over Huizinga II (Slot)	R. H. B.
De Psalmberijming	Luctor
Boekbespreking	A.
Boekaankondiging	H. C. E. S.-L.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

ellendig moet omkomen.

Neen, hij gaat er mee naar zijn vader.

Dat is waarachtige bekering.

Waarachtige bekering, zeker, dat is zichzelf mishagen vanwege zijn zonde, maar dat dan gepaard gaat met een vertrouwen op Gods vergevende liefde.

Waarachtige bekering, dat is zich wenden tot Gods liefde geopenbaard in Christus.

En deze eis stelt God aan zijn Kerk. Als naar dit evangelie niet geluisterd wordt, ja dan wacht inderdaad de dood. Want waarom zoudt gij sterven, huis Israëls? Zo moet Ezechiël de ballingen voorhouden. Bij een zich blijven afwenden van de liefde Gods is er inderdaad voor de Kerk geen levensmogelijkheid, geen toekomst meer.

Zo moet Ezechiël prediken. Het is hem opnieuw (vgl. vs 2—9 van ons hfdst. met 3 : 17—19) voor de aandacht gesteld. De situatie moge veranderen, het evangelie blijft in wezen hetzelfde. Zowel voor mensen, die lichtzinnig over hun zonden heenleven, als voor hen, die er moedeloos onder verzuchten, blijft de eis van bekering, de ene eis van bekering. En die houdt in: geloven in de liefde Gods, zich gewonnen geven aan de liefde Gods.

Dit moet de voortdurende prediking der Kerk zijn.

Roodeschool

H. Venema.

„Uit de diepten roep ik tot U”

Er is in het afgelopen jaar „onder ons” nog al wat gediscussieerd over de vrijmaking.

Er werden vragen gesteld als:

Was de vrijmaking een reformatie?

Was de vrijmaking een werk Gods?

Wat is het eigenlijke van de vrijmaking? en dergelijke.

We willen over deze en dergelijke vragen enkele opmerkingen maken.

***

De eerste is deze, dat een **echte** reformatie o.a. altijd gekenmerkt wordt door een steeds dieper wordend zondebesef, een steeds meer verstaan van de nietigheid en de kleinheid van de mens.

Daarom ontstaat er, als God echte reformatie geeft, een huivering, ja, een haat tegen iedere verheerlijking van de mens en wat de mensen doen.

Als God een reformatie geeft gaan Gods kinderen het steeds meer verstaan dat al hun gerechtigheden gelijk zijn aan een wegwerpelijk, een „maandstondig” kleed; dat **al** hun daden met zonde bevlakt zijn; en dat ook de allerheiligste nog maar een zéér klein beginsel van gehoorzaamheid heeft.

Echte reformatoren, en echte reformato-

risch gezinden voelen zich als door een adder gebeten als ook maar iets over hen en hun werk gezegd wordt dat op het eren van mensen, en het prijzen van werk van mensen lijkt. Daarom vindt men bij hen nooit een roemen over de tot stand gebrachte reformatische arbeid. Ze gebruiken het woord reformatie meestal maar zeer zelden. Men hoort van hen alleen het roemen in God en zijn genade. Maar over zichzelf klagen ze. En dat te dieper naarmate zij God, zijn woord en zijn genade te meer verstaan!

***

Wie b.v. iets van Calvijn gelezen heeft zal hierdoor als vanzelf getroffen zijn.

Zijn preken zijn vol aanwijzingen hoe somber hij oordeelde over de gemeente, over de „vrijgemaakte” kerk van Genève uit zijn dagen. Ja God is groot en genadig en trouw. En de „hemelse leer” van het Evangelie is heerlijk. Maar de kerken en de kerkmensen zijn vol zonden! De vruchten van het leven beantwoorden zo weinig aan het woord van God. En God laat dat niet ongestraft. Met ontzetting ziet hij het.

Op het eind van zijn leven roept hij het de gelovigen toe dat God hun „vervloekte traag-

straff zal laten. En dat Hij die reeds „met heid” in het jagen naar bekering niet ongezware geeselslagen begint te kastijden”. Wij zijn niet meer, zo schreef hij, dan armzalige en verachte mensjes. Voor God ellendige zondaren. Voor de ogen der mensen de aller-verachtsten, de uitwerpselen en wegwerpselen der wereld. Er blijft **niets**, absoluut niets, bij ons over om te roemen dan in Gods barmhartigheid.

Als Calvijn sterven gaat en voor Gods aangezicht zijn leven overziet verklaart hij o.a.: „Ik heb veel zwakheden gehad... en **alles** wat ik gedaan heb, is in de grond niets waard”. Hij voegt hier onmiddellijk aan toe, want hij kent de wereld: „Slechte mensen zullen zich wel van deze uitspraak meester maken om haar te verdraaien!” Maar hij gaat zo verder: „Toch herhaal ik het nog een keer: **alles, wat ik gedaan heb, is niets waard en ik ben een erbarmelijk schepsel**”.

Zo sprak een echte reformator.

Zo spreken allen die iets van een reformatie verstaan.

Er is een zwitsers geleerde die een boek geschreven heeft over Calvijns oordeel over zich zelf.

Deze geleerde wijst er op, dat er in de kerkgeschiedenis heel veel autobiografieën zijn geschreven. Het begon met Augustinus. En na hem kwamen tientallen andere. De schrijver noemt dan een lange rij beschrijvers van hun eigen leven. En dan zegt hij: In deze rij ontbreken de reformatoren. Hun interesse in het eigen ik was zo klein, dat naar hun overtuiging een autobiografie niet gerechtvaardigd was. Mannen als Luther en Calvijn leefden te zeer voor hun zaak, hun roeping! Hun eigen leven vonden zij niet belangrijk genoeg om erover te schrijven.

***

Ditzelfde geringachten van de mens en de menselijke daden, en ditzelfde huiveren en sidderen voor de zonde vindt men ook b.v. in de Doleantie-tijd. Speciaal bij de diepere geesten uit die tijd.

Ik las onlangs nog weer eens door de eerste Jaargang van de toen uitgegeven preken.

De titel ervan is reeds merkwaardig! Die was niet „Voor waarheid en recht” of zo iets. Neen, die was „Uit de diepte”! Wat in deze preken ontroert is vooral het klagen, vóór God, over de zonde, de eigen zonden en de zonden der kerk!

Dit is voor velen misschien vreemd. Want deze preken werden gehouden in „vrijgemaakte” kerken!

(Nee lezer, die term is geen Spielerei. Ze werd door de „dolerenden” heel vaak gebruikt).

Deze mensen redeneren namelijk zo: die kerken en die kerkmensen hebben met de zonden der kerk gebroken! Ze hebben de hiërarchie weggedaan. Moeten die mensen nu preken horen die aandringen op berouw over de zonde, op boetedoening? Aan die mensen moet nu toch immers gepreekt worden dat ze vóórt moeten gaan op de goede weg. Dat er voortgaande reformatie moet komen!

Ja, zo redeneerde en zo redeneert men.

Maar men bewijst met zo'n redenering alleen dat men en de Schrift en het leven van Gods volk in feite maar heel slecht kent.

De zaak is heel anders. Is precies andersom.

Als God reformatie geeft — niet als men op eigen houtje en in eigen kracht gaat reformeren — is altijd daarvan ook dit de uitwerking dat men eigen zonde en die van de kerk gaat zien. Men beseft het dat men ze eigenlijk nu pas goed gaat zien. Ja, het lijkt of men vroeger de eigen en de kerkelijke zonden nog nooit goed had ontdekt. En zo lijkt het dan niet maar alleen. Zo is het ook.

Als God door Luther reformatie geeft dan gaan hij en de zijnen Ps. 130 zingen. Luther zong die toen hij bij de Elster poort in Wittenberg de pauselijke banbul verbrandde!

Welnu zo was het ook bij de besten der dolerenden.

Ook bij hen ging Gods woord omtrent een echte reformatie in vervulling!

Dit woord, dat als Hij zijn volk weer aanneemt; hun weer „nieuwe bliken” geeft van zijn gunst; hen met een reformatie verwaardigt, er komt een klagen over de zonden, een verpletterd worden door de verschrikking ervan.

Ik denk dit zeggend aan een woord dat God door Ezechiël sprak. God profeteerde door deze profeet de grote verlossing van het volk

uit Babel. Dat was een door God gewerkte reformatie.

De HERE zegt door Ezechiël, dat Hij zijn volk zal weghalen uit de volkeren en ze weer zal terugbrengen naar het land der vaders. Jahweh zal ze daarbij reinigen van al hun onreinheden en al hun afgoden. Hij zal zijn kinderen voorts een nieuw hart geven en een nieuwe geest. En groot zal de rijkdom en de vrede van het volk zijn. Maar — onmiddellijk na deze heerlijke woorden komt er dit: **Dan** zult gij terugdenken aan uw boze wandel en aan uw handelwijze, die niet goed was en gij zult van uzelf **walgen** om uw ongerechtigheden en uw gruwelen!

Juist als God zijn volk zet in het licht van zijn genade, komt er een zien, een verpletterd worden door de grootheid van de zonde van zichzelf en de kerk.

***

Inderdaad dat is een **wezenskenmerk** van een door God gegeven reformatie, dat zij die door de Here verwaardigd werden, daarmee gezegend werden, gaan **walgen** van zichzelf.

Men kan gerust zeggen: in zoverre men **walgt** van zijn zonde, dat is erover klaagt bij God en er mee breekt is er van ware reformatie sprake.

En daarvan zien we iets in de dagen van de Doleantie.

Wat ik schreef over Mr Dr Willem van den Bergh is daar één machtig ontroerend getuigenis van.

Maar ook anderen spraken zo.

In zijn inleidend woord uitgesproken op het Kerkelijk Congres van 1887 riep Kuiper de broeders toe:

„Onze schuld zit zo diep. Diep tot in de wortel van ieder persoon. Gods ere er bij en voorts onszelven bedoelen. Opvliegen als men ons even op de tenen trapt, en hoogstens even zuur opzien, als ónze God gehoond wordt. Allerlei ijdelheid. Allerlei vlees dat opwerkt. In onze zondige roering; en zondige beroering in onze huizen. Verzondigd zelfs al onze kerkelijke strijd. Ja, zo de Here er afsnijding had gemaakt, en plotseling zijn kandelaar in dit land had uitgeblust, zou het iets anders geweest zijn dan rechtvaardig!

Belijden en Belijdenis

VI

Wat ik totnogtoe schreef over bovengenoemd onderwerp kan samengevat worden in deze woorden: De Schrift brengt het woord „belijden” enerzijds in verband met onze zonden, anderzijds met Jezus Christus, de Zoon van God. Anders gezegd: Wij belijden wie wij voor God zijn en wij belijden wie God voor ons is.

Zonder belijdenis van onze zonden en zonder belijdenis van ons geloof in Jezus Christus worden we niet behouden. Wanneer iemand z'n schuld voor God niet belijdt en z'n geloof des harten niet laat uitkomen in het belijden met de mond, dan kan het „geloof” in een Belijdenis hem niet zalig maken. Al was dit ook de allervolmaaktste Belijdenis, die er ter wereld maar bestaat. In de kwestie van „Belijden en Belijdenis” zal het in de kerk altijd in de eerste plaats hierop aankomen, dat de gelovigen concreet en praktisch hun zonden voor God belijden en zich voor het Evangelie van Jezus Christus niet schamen. Zonder dit belijden van schuld en zonder dit uitkomen voor de naam van Jezus Christus kan de kerk niet bestaan. Dáaraan heeft het in een levende kerk nooit ontbroken. Als het daaraan wel ontbreekt is de kerk dood en voor het oordeel rijp. Ook al heeft ze de meest volmaakte Belijdenis-op-papier, die maar mogelijk is. De kerk moet een belijdende kerk zijn of zij is geen kerk meer. Een zwijgende kerk kan wel een mooi kerkgebouw hebben en zij kan wel een stevige organisatie hebben en een mooie kerkorde en deftige ambtsdragers, maar met al dat moois is zij toch dood. Al heeft zij de naam ook dat zij leeft. Dat dit mogelijk is leert ons het woord des Heren tot de kerk van Sardes: „Dit zegt Hij, die de zeven Geesten Gods en de zeven sterren heeft: Ik weet uw werken, dat gij de naam hebt, dat gij leeft, maar gij zijt dood”. Openb. 3 : 1. Een woord om voor te beven, want het zou ook in onze dagen kunnen voorkomen, dat een schijnbaar levende

Naar de diepte, naar de diepte daarom, ik en gij, wij allen saam, naar de diepte met onze zielen toe. Het gaat mis; alles is verloren, zo er geen inzinking door meer nederigheid komt en in die nederigheid der verbrijzeld ziel genade...

De vijand onze ziele, die de wederpartijder van onze Koning is, zou het zo willen, dat we ons in deze saamvergadering van 's Heren volk nu eens in het uitwendige verliepen. Zijn prikkel laat niet af. „Nu hebt gij het — zo fluistert hij ons in de ziele, — het loon voor uw trouw. Uw heil gaat uit en om uw geloofsmoed en uw liefde voor de Here zult gij nu gebouwd worden, en al wat Synodaal is versmelt”. En als die prikkel er bij ons inging, dan wierd het hart **hoog**. Wij de vromen, **wij** de getrouwen, **wij** de voortreffelijke lieden! Haast het onnatuurlijk vinden, dat God zijn zo getrouwe knechten nog zo lang heeft verzaakt. En dan werden 't hier altegader heuvelen en hoogten en bergen van eigengerechtigheid, en geen druppel genade zou er op de toppen blijven, want van al wat hoog is loopt de stroom der wateren onverbiddelijk aldoor af”.

***

Zo spraken, net als allen die gelovig een reformatie meemaakten, de besten der dolerenden.

En ik zou wel met grote ernst aan al onze broeders en zusters willen vragen: Hoe staat het in dit opzicht bij ons? Is er niet een benauwende eigengerechtigheid, hoogmoed, hardheid, zelfingenomenheid onder ons? Is er niet bitter, bitter weinig dat klagen over eigen zonde, en over de zonden van de eigen kerk en van de gehele christenheid van ons land waartoe we toch immers ook behoren en waarvoor ook wij verantwoordelijk zijn? Merkt men wel iets van het **walgen** van de zonde waarover Ezechiël spreekt? Spreken de onderlinge verhoudingen niet dikwijls precies van het tegendeel?

Voor wie iets van de vrijmaking, van Gods werk daarin, hebben verstaan is dit de grote nood en het verdriet onzer dagen.

C. V.

kerk dood was. Laten we maar niet denken, dat dit een vrijgemaakte kerk nooit zou kunnen overkomen. In een kerk waar de gedachte leeft van „ons kan nooit wat overkomen”, is het gevaar zeer groot, dat zij niet ver van de dood afstaat.

***

Totnogtoe hebben we vooral gesproken over het woord „belijden” en wat daarmee samenhangt. Thans willen we onze aandacht geven aan het woord „belijdenis”, dat veel minder vaak in de Schrift voorkomt dan het eerst genoemde woord. In het Oude Testament komt (tenminste in de Statenvertaling) het alleen voor in de verbinding „belijdenis doen”. En weer steeds als het erkennen van zonde en schuld voor God. Zo in Jozua 7 : 19, waar Jozua tot Achan zegt: „Doe voor God belijdenis, en geef mij toch te kennen wat gij gedaan hebt”. Nehemia zegt: „Ik doe belijdenis over de zonden der kinderen Israëls, uw knechten, die wij tegen U gezondigd hebben: ook ik en mijns vaders huis, wij hebben gezondigd”. Neh. 1 : 6. En om nog één bekend voorbeeld te noemen, in Psalm 32 lezen we van het voornemen van David om zijn schuld te belijden en dat drukt hij uit in de volgende woorden: „Ik zeide: Ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de HERE”. Een nieuw gezichtpunt levert dit gebruik van het woord „belijdenis” in het O.T. niet op. „Belijdenis doen” is hetzelfde als „belijden”. Het gaat in beide uitdrukkingen om het spreken met de mond. Het gebroken en verslagen hart spreekt zich uit in de belijdenis met de lippen.

***

In het Nieuwe Testament komt het woord zelden voor. En waar het voorkomt heeft het meestal de betekenis van „actief belijden”. Zo bijv. in II Kor. 9 : 13 waar Paulus schrijft: „Want door dit duidelijk blijk van hulpbetoon prijzen zij God om uw gehoorzaam belijden van het evangelie van Christus”. De Korinthiërs hebben bijgedragen voor de be-

hoeften der heiligen in Jeruzalem. Daarin hebben de broeders in Jeruzalem geproefd de gehoorzame belijdenis der broeders in Korinthe, ten opzichte van het Evangelie van Christus. Hier komt het woord „belijdenis” voor, maar in de zin van het actieve belijden. Prof. Grosheide merkt in z'n verklaring terecht op: „Homologia (= belijdenis H.J.J.) mogen wij hier nog niet nemen van de in woorden uitgedrukte belijdenis, het betekent **het belijden**”. Verder schrijft hij nog: „Het belijden der gemeente onderwerpt zich aan de **evangelieprediking van Christus**. Daaruit blijkt, dat het het ware belijdenis is, dat geen eigen wegen zoekt. Het zoekt het bij het evangelie, dat is het betreedt de weg des heils, de enige, die er is, en wil zich daardoor laten leiden, aan de regel daarvan gehoorzaam zijn. Daarom openbaart het zich ook in liefdebetoon aan de broeders, gelijk het evangelie dat vraagt....”.

Verder komt het enige malen voor in de brief aan de Hebreëen. We lezen in 3 : 1: „Daarom, heilige broeders, deelgenoten der hemelse roeping, richt uw oog op de apostel en hogepriester onzer belijdenis, Jezus”. Prof. Brouwer vertaalt terecht: „vestigt uw aandacht op de gezant en hogepriester, die wij **belijden**, op Jezus”. Evenzo prof. Grosheide in z'n grote commentaar: „Homologia, betekent **overeenstemming**, dan ook **gemeenschappelijke belijdenis**. Onzer belijdenis, nl. dien wij samen belijden”. Hij vervolgt dan: „De gemeente had dus een gemeenschappelijke belijdenis, waarin ze zich uitsprak over de zending en het hogepriesterlijke werk van Jezus. Het is niet onmogelijk, dat er in deze tijd reeds een vast geformuleerde belijdenis is geweest. Dit is echter een zeer ingewikkelde kwestie, die hier niet kan worden onderzocht. In elk geval blijkt uit de tekst niet, dat zulk een door onze schrijver is bedoeld”.

Een tweede plaats in Hebr. (4 : 14) luidt zó: „Daar wij nu een grote hogepriester hebben, die de hemelen is doorgestaan, Jezus, de Zoon van God, laten wij aan die belijdenis vasthouden”. De Hebreëen dreigden te verslappen in het geloof. Ze vonden het christen-zijn maar een zware zaak. Ze liepen gevaar van af te vallen. Nu wordt hun voorgelaten, dat zij een grote Hogepriester hebben in de hemelen. Jezus, de Zoon van God. Hij kan meevoelen met hun zwakheden, want Hij is verzocht geweest als zij, doch zonder te zondigen. Ze mogen met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, om barmhartigheid te ontvangen en genade te vinden en geholpen te worden te rechter tijd. Maar dan moeten ze volhardend blijven bij de belijdenis, dat Jezus hun Hogepriester is in de hemelen. Dat hebben ze beleden, toen ze christenen werden. Daarbij moeten ze blijven. Ze moeten volharden in het geloof en blijven bij de goede belijdenis, die ze eens hebben uitgesproken.

In Hebr. 10 : 23 staat geschreven: „Laten wij de belijdenis van hetgeen wij hopen onwankelbaar vasthouden, want Hij die beloofd heeft is getrouw”. Wij spreken gewoonlijk van belijdenis des geloofs. Hier is sprake van belijdenis der hoop. De Hebreëen hebben beleden, dat zij „vreemdelingen en bijwoners” waren op aarde. Ze verlangden naar een „beter, dat is een hemels vaderland”. Ze hoopten op „de stad die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is”. Die belijdenis moeten ze niet loslaten, maar daarin moeten ze volharden. Ze moeten hun hoop blijven belijden en aan hun gelovige verwachting vasthouden. Ook hier geeft „belijdenis” mee de betekenis van actief belijden. Daarin moeten de Hebreëen volharden.

Tenslotte komt het woord „belijdenis” in het N.T. nog voor in I Tim. 6 : 12 en 13, waar Paulus aan Timotheüs schrijft: „Strijd de goede strijd des geloofs, grijp het eeuwige leven, waartoe gij geroepen zijt en de goede belijdenis afgelegd hebt voor vele getuigen. Ik beveel voor God, die alle leven wekt, en voor Christus Jezus, die de goede belijdenis voor Pontius Pilatus betuigd heeft....”. Hier is dus sprake van de belijdenis, die Timotheüs eens afgelegd heeft en van de belijdenis, die Christus Jezus voor Pilatus betuigd heeft. Waarschijnlijk heeft Timotheüs de goede belijdenis afgelegd onder veel getuigen toen hij gedoopt werd. Anderen denken aan de plechtige installatie van Timotheüs, toen hij onder handoplegging als medewerker van Paulus

werd aangesteld. Zekerheid zal hier wel nooit te krijgen zijn. Evenmin zal uitgemaakt kunnen worden of deze „goede belijdenis” reeds een vaste vorm had gekregen, zodat bij die gelegenheid een bepaalde formule werd gebruikt. Maar in elk geval is ook hier sprake van een belijden met de mond van wat het hart gelooft. Timotheüs heeft de goede belijdenis beleden staat er letterlijk. Hij heeft niet maar een vastgestelde formule „geloofd”, maar hij heeft z'n geloof beleden.

Als hier verder staat, dat Christus Jezus „de goede belijdenis voor Pontius Pilatus betuigd heeft” dan moeten we denken aan het getuigenis, dat de Here Jezus voor de rechter Pontius Pilatus van zichzelf heeft gegeven. Dat Hij namelijk Koning is in het Koninkrijk der hemelen en dat dit Rijk niet van deze wereld is en dat Hij in de wereld is gekomen om voor de waarheid te getuigen. Ook hier

wordt gedacht aan een openlijk uitspreken van wat waarheid is.

* * *

Dit alles wijst er wel op, dat naar de Schriften een belijdenis er is om beleden te worden. Gelijk het Evangelie bestemd is om verkondigd te worden, is de belijdenis er om uitgesproken te worden. Als een belijdenis dood kapitaal wordt, waar niemand wat mee doet, dan heeft ze weinig of geen waarde. Een kerk kan een belijdenis-kerk worden, terwijl de meeste leden der kerk de inhoud niet kennen noch belijden, omdat ze niet meergeloven. Daarmee is van een belijdenis geen kwaad gezegd. Als ze naar de Schriften is is ze goed. Maar een kerk is nog niet goed wegens het feit, dat ze een goede belijdenis heeft. Ze is alleen goed als ze haar geloof belijdt.

H. J. Jager.

Gevaarlijke theologie in Duitsland

III (Slot)

Over dit onderwerp heeft Wilhelm Busch, de schrijver in „Licht und Leben”, die wij in ons eerste artikel vermeldten, nog meer op z'n hart. Hij lucht z'n bezwaarde hart over de ongehoorde aanmatiging, de theologische hoogmoed, waarmee jonge theologen de aanval op de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbel voordragen. Zij komen pas de gemeenten binnen en willen oude en ervaren christenen, die bij het Woord Gods leven, even aan het verstand brengen, dat zij eigenlijk conservatieve en domme lieden zijn. Niet op de hoogte van de resultaten van de nieuwste bijbelstudies. Wie zich gehoorzaam buigt onder het bijbelwoord, die leeft onder vóór-oordelen. Wie de Bijbel kritiseert, die zou de Waarheid aan zijn kant hebben.

Interessant is de opmerking die pastor Busch maakt over de onzekerheid van de resultaten van de moderne bijbelstudie. Telkens wordt mij gevraagd: wat wil deze moderne theologie eigenlijk? Wie erkent de resultaten ervan? De eigen vakgenoten doen dat niet eens. De gelovige gemeenteleden, die Gods Woord liefhebben, zouden ze dadelijk maar met huid en haar moeten slikken.

Telkens wordt gevraagd eens een artikel te publiceren waarin de bedoeling van deze moderne theologie voor iedereen duidelijk uiteengezet wordt. Ik heb — aldus pastor Busch — aan een stel jonge theologen, die deels nog aan de universiteit studeren, deels juist hun examens achter de rug hebben, gevraagd: schrijven jullie met elkaar — in samenwerking —, nu eens zo'n artikel. Verklaar eens voor onze gewone gemeenteleden, voor de niet theologisch-geschoolde lezers, wat sommige professoren nu willen. Eerst hadden de jonge theologen zich bereid verklaard. Na enige weken kwam een brief waarin zij hun belofte terugnamen. De motivering in deze brief was merkwaardig. Zij schreven, dat, als zij nu een artikel gereedmaakten dat eerst over een paar weken in druk zou verschijnen, dan zou het hun kunnen overkomen, dat men zei: wat jullie daar schrijven is al weer achterhaald. Prof. X heeft deze mening al lang weer verlaten, en beweert nu het tegendeel.

Enige tijd geleden werd met gezag meegedeeld van de zijde van wetenschappelijke onderzoekers van het Nieuwe Testament, dat wij slechts het kerugma (de boodschap) in de Bijbel zouden hebben. En dat het volstrekt onmogelijk was vast te stellen wat aan feitelijke gebeurtenissen achter het kerugma lag. Het zou ook niet tot de taak van de onderzoeker behoren, daar naar te zoeken.

Plotseling komt dan een nieuwe, adembenemende wending als men de historische Jezus weer zoekt op te delven uit de gegevens van het N.Testament. Ieder kan dan weer naar welgevallen konstrueren. Men mag en behoeft slechts datgene uit het N.Testament te laten gelden, wat men graag wil behouden.

Als een jonge theoloog enige semesters aan de voeten van zulk een hoogleraar heeft gezeten, komt hij tot ambtelijk werk en heeft geen tijd meer al de opwindende wendingen van de theologie mee te maken. Hij brengt aan z'n arme gemeente als laatste wijsheid,

wat hij juist in zijn studententijd heeft meegekregen. Op zulke theologische resultaten zou de gemeente moeten bouwen. Dit is „zand” roept pastor Busch uit. Moet de kerk van Christus op zulk „zand” gebouwd worden? Op drijfzand? Moge God zich over Zijn volk ontfemen!

Aldus deze bewogen pastor. Wij vragen! heeft hij geen gelijk?

Was de weg van de oud-moderne theologie in de negentiende eeuw niet precies dezelfde? Trok zij niet op deze zelfde wijze de gemeenten van de Ned. Herv. Kerk in ons land binnen? Leidde haar weg niet van de theologische faculteit naar de kerk- en catechisatie-ruimte? En was haar gevolg niet: verwoesting in de kerk?

Wilhelm Busch merkt op, dat het tegenwoordig in de Evang. Kerk van West-Duitsland geoorloofd is de meest dolle „demonstratie van de Bijbel” te verrichten. En als men het waagt daartegen te protesteren, wordt men beschuldigd van betweterij, ongecultiveerdheid en onwetendheid.

Het verst in dit opzicht is een zekere pfarrer Hickel gegaan. Hij heeft een opstel geplaatst in een aantal kerkelijke bladen waarin hij schreef, dat er tegenwoordig een algemene verdachtmaking van de bijbelwetenschap aan de gang is, die tot schade van de kerk is. Zij, die banvloeken slingeren, zijn juist die lieden, die zeer geringe kennis van de zaak bezitten, waarover zij schrijven. In plaats van zakelijke kennis is een fanatieke betweterij aanwezig, die eigen vooroordelen verwisselt met de Waarheid van God. Zij willen waken voor Sion, maar zij bemerken niet, dat zij lijken op een overdreven bange moeder, die haar kind binnen de warme kamer houdt, uit vrees „dat het een ziekte zal opdoen wanneer het met de kinderen van de burenen in aanraking komt”. Zo'n bange moeder weet niet dat haar liefdebetoon dwaas is. Aldus pfarrer Hickel.

De redactie van „der feste Grund” tekent hierbij aan, dat het een misverstand is te denken, dat zij, die zich tegen resultaten van de moderne bijbelwetenschap keren, bang zijn voor het gezag van de Bijbel. Gods Woord heeft zich gehandhaafd tegenover alle aanvallen. Eer zullen hemel en aarde vergaan dan dat Gods Woord vergaat! Wij zijn bang voor de zielen, van de ons toevertrouwde mensen — aldus de redactie. Immers waar de Bijbel niet meer de grondslag van het geloof en regel van het leven is, daar worden mensen prijsgegeven aan alle mogelijke verleidingen. Slechts een volk zonder Bijbel kon vervallen aan een verzoeking als die van Hitler. De Bijbelkritiek bereidt de weg voor de volgende verzoeking.

Dr Karl Hagel heeft in een ingezonden stuk tegen het artikel van pfarrer Hickel geprotesteerd. Hij schreef daarin o.a.: „In een tijd van totalitaire systemen verweert de gemeente zich tegen een totalitair systeem van de theologische wetenschap. De theologie zelf wijst zulk een aanmatiging eigenlijk af. Ook de ont-mythologiserings-theologie van Bultmann en de realien-theologie van Ethelbert Stauffer. Elke theologie — als zij haar grenzen kent — kan niet anders dan dit soort aanmatigheden afwijzen. Derhalve luistertere men toch ook naar de gemeenten en mene men toch niet dat haar streven een

streven is om gelijk te krijgen. Men neme het ernstig... In de kerk moet men eigenlijk het recht hebben te vragen en een iegelijk heeft de plicht zich vragen te laten stellen.

Men ziet uit het gereleveerde dat de nieuwe moderne theologische bijbelwetenschap een gevaar kan vormen voor de kerk. Ook dat er in West-Duitsland stromingen in de kerk zijn, die zich met kracht verweren tegen deze theologische wetenschappelijke resultaten, die het traditionele geloven in het Woord Gods verwoesten. Een van deze stromingen vindt men in de Gemeinschaftsbeweging, waarvan „der feste Grund” uitgaat. Men noemt deze beweging piëtistisch. Die

naam verontruste ons niet. Deze zgn. piëtistische kringen strijden voor het blijven bij het geschreven Woord van God. Zij hebben dat in de dertiger jaren gedaan tegen het heidendom van de „Duitse Christenen”, en zij doen het nu tegen een theologie die haar grenzen overschrijdt; die zich niet ontziet de wezenlijke inhoud van de geschreven Woorden Gods aan te tasten, te veranderen, of problematisch te stellen. En men vreeze bij dit verzet tegen moderne bijbelkritiek niet terstond voor een soort orthodoxisme. Wanneer de gemeente de Bijbel wordt ontnomen, gaat zij op den duur verloren.

J. Meester.

Geyl over Huizinga

II (Slot)

Er is nog een derde motief, dat Geyl in Huizinga's historische en met name in zijn cultuur-historische werk analyseert. Dat is een zekere innerlijke gespletenheid bij deze denker. In 1905 inaugureerde Huizinga te Groningen met een oratie „Het aesthetisch bestanddeel van geschiedkundige voorstellingen”. Daarin zette hij uiteen, dat geschiedkundig werk eigenlijk twee bestanddelen in zich draagt: een aesthetisch en een kritisch. Huizinga zegt zelf in een korte autobiografie, die in zijn „Verzamelde Werken” is opgenomen, dat het historische vat op zijn ziel had niet zozeer in de vorm van een normale wetenschappelijke verhandeling, maar als een „obsessie, een droom”. Hij was door de Middeleeuwen gefascineerd. Iemand heeft hem eens — ondeugend — getypeerd als een „geniale plaatsjeskijker”. Het beeld is een weinig triviaal — toch zit er een kern van waarheid in. Huizinga beschikte over een buitengewoon historisch voorstellingsvermogen. Hij zag de gebeurtenissen, de verhoudingen en de mensen uit die bonte, boeiende tijd van ridders en gothische kathedralen, hofschilders en tournooien. Hij had een geducht inleef-vermogen.

Maar daarnaast was hij ook een kritisch historicus. Geyl noemt enkele van zijn werken, die veel meer dan het „Herfsttij” aan die „normale” historisch-critische geschiedschrijving georiënteerd zijn: „Het probleem der Renaissance” (1920) en de „Geschiedenis der Universiteit (te Groningen)” (1914).

Het merkwaardige is nu, dat er na het beroemde „Herfsttij” eigenlijk geen groot werk van Huizinga meer verschenen is. Alleen zijn „Erasmus” (1924), maar Geyl acht dat van mindere kwaliteit, omdat Erasmus eigenlijk Huizinga niet kon boeien. Zijn innerlijke gespletenheid komt nu hierin uit, dat hij in zijn latere cultuur-historische en geschiedtheoretische beschouwingen vibreert tussen dat aesthetische en dat historisch-critische element in de geschiedbeschrijving. Hij kon er niet uitkomen, wat nu prevaleren moest.

In 1929 waagde Huizinga zich aan een definitie van de historie:

„Geschiedenis is de geestelijke vorm, waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden”.

Deze definitie zou een uitweg geven „uit het dilemma van het meer begrippelijke of meer aanschouwelijke karakter der historische kennis”. Volgens Geyl legde hij in zijn latere jaren toch meer het accent op het „begrippelijke” dan op het „aanschouwelijke”. Toch liet dat aanschouwelijke hem nooit geheel los. Het aesthetische bleef een van zijn „zielsbehoeften”. En vandaar, dat hij in zijn latere analyses van het eigentijdse gebeuren ook zulk een krachtig accent legt op de ont-aesthetisering van het leven.

Zo legt het scherpe ontleedmes van Geys kritiek allerlei aspecten van dit grootse en van dienst aan de historie vervulde leven bloot. Toch eindigt hij weer in de toon der waardering. Huizinga blijft, ondanks alles, een ongemene figuur. Om het met Geys eigen woorden te zeggen:

„Ik heb niet geschroomd mij ongezoeten over hemzelf en de feiten van zijn historische visie te uiten. Ik heb hem daarmee in zekere zin mijn hulde bewezen. Hij laat mij niet onverschillig. Ik blijf overtuigd van wat ik in 1938 over zijn „Wetenschap der geschiedenis” schreef:

„Wij hebben maar één Huizinga” (blz. 43).

In de inleiding op dit artikel schreven we, dat deze oratie ons Huizinga én Geyl doet kennen. Daarom is ze belangrijk. Ze doet ons Huizinga kennen tegen zijn achtergronden en met zijn innerlijke onzekerheden op het gebied van de historiebeschrijving. Ze laat hem zien in zijn grootheid én beperktheid. Daar brandde onder de ogenschijnlijke koelheid van deze aristocraat een vlam van diepe bekommernis om het heden, die „die lichtheid en koelheid kon verpletteren of verzengen” om het met Geys woorden te zeggen. Het laat ons ook Geyl zien in de volheid van zijn kritisch vermogen. Het is een meesterstukje om in een toch vrij beknopte oratie (43 bladzijden) zulk een indringende kritiek te geven op zulk een omvangrijk oeuvre.

Tegelijk confronteert deze rede ons echter met twee verschillende methoden van historiebeschrijving, die o.i. ieder hun eigen waarde hebben. Geys voorkeur gaat duidelijk uit naar de historisch-critische methode. Hij prefereert uit Huizinga's werk juist die geschriften, waarin hij volgens deze methode arbeidet. Geyl ziet de geschiedenis als een nooit eindigende discussie. Het redelijke element speelt bij hem een voorname rol. En er zijn ongetwijfeld periodes in de geschiedenis, er zijn ook bepaalde figuren, waarbij deze methode van grote betekenis is. Zo schreef Geyl zelf naar deze methode zijn boek over Napoleon. Bij uitsteking inderdaad een figuur, waarbij de discussie een voorname rol zal blijven spelen. Huizinga was in zijn voornameste werk mediaevist, d.w.z. kenner en beschrijver van de Middeleeuwen. Dat is een tijdperk, dat zich veel meer voor het beschouwelijke, het beeld-karakter van de geschiedenis leent. In zijn oratie vermeldt Geyl niet Huizinga's eerste grote historiewerk „De opkomst van Haarlem”. Wij achten deze stadsgeschiedenis een sprekend voorbeeld van Huizinga's methode van werken. Het historisch materiaal, dat wij uit de Middeleeuwen hebben, is vaak fragmentarisch en weerbarstig. Het zijn allerlei meestal weinig samenhangende gegevens uit oude oorkonden en kronieken. Wanneer men Huizinga's werk over Haarlem leest, staat men verbaasd, hoe deze met behulp van zulke fragmentarische gegevens zijn beeld wist op te bouwen. Hetzelfde is in feite het geval met zijn opus magnum: het „herfsttij”. Voor een billijke beoordeling van Huizinga zal men deze factor in rekening moeten brengen.

Wat is de geschiedenis? Welke machten beheersen haar? Wat voor zin heeft onze confrontatie met het verleden? Geyl verwijst in zijn rede de vragen, die met de oorsprong en het verloop van de historie samenhangen naar de metaphysica. Ze vallen buiten het gezichtsveld van de historisch-critische wetenschap. Schulte Nordholt, die ze in zijn dissertatie „Het beeld der Renaissance” ter sprake bracht, krijgt van Geyl een kritische veeg uit de pan. Maar kunnen ze buiten beschouwing blijven, wanneer men over deze onderwerpen discussieert? De confrontatie van Geyl met Huizinga blijft voor ons, als gereformeerden, iets onbevredigends behouden. Het is een strijd in het humanistische kamp, dat bij de grondvragen van de geschiedenis-wetenschap altijd in het duister blijft tasten. Bavinck heeft in zijn „Wijsbegeerte der Openbaring” deze vragen ook onder ogen gezien en er op gewezen, hoezeer juist het antwoord, het geloofsantwoord op deze vragen, voor de geschiedenis van beslissende betekenis is:

„Maar neem nu Christus weg; het is onmogelijk, want Hij heeft geleefd en is gestorven, is opgestaan en leeft in eeuwigheid, en deze feiten zijn niet ongedaan te maken, zij behooren tot de geschiedenis, ze zijn het hart der geschiedenis...”³⁾

Toch kunnen we van deze discussie leren. Al was het alleen maar vanwege de wijze van kritiek. „Ongezouten” noemt Geyl zijn kritiek op Huizinga. Desondanks laat ze Huizinga volkomen in zijn waarde. En toch is ze scherp en dringt ze diep door. Het is één van Geys verwijten aan Huizinga, dat hij de figuren, die hij besprak, zo weinig kritiseerde. „De herdenkingen, de huldiging, zoals hij er talrijke schreef of uitsprak, zijn altijd vermooiend, vrij van ook zelfs maar de lichtste reserve of kritiek” (blz. 40).

Wij belijden als gereformeerden, dat de allerheiligsten, zolang zij in dit leven zijn, nog maar een klein beginsel hebben van de nieuwe gehoorzaamheid. Dat geldt ook van hun wetenschappelijk werk. We zijn fervent tegen de roomse heiligenverering. Hoe brengen wij dit echter in praktijk? Calvijn, Groen, Kuyper, Schilder om maar enkelen te noemen, zijn vaak het voorwerp geweest van lofredenen, die om met Geyl te spreken, sterk „vermooiend” waren. Wanneer wij kritisch spreken en schrijven over het werk van onze voormannen blaast men vaak snel alarm. Humanisten staan veraf van ons belijden, dat de mens een zondaar is en dat hij, ook na wedergeboorte, zijn zondige natuur met zich omdraagt tot aan zijn dood toe. Toch hebben we hier een voorbeeld hoe scherpe kritiek kan leiden tot een nuttige inventarisatie van iemands levenswerk. Mij dunkt: hier kunnen wij van leren.

Er is een punt uit Huizinga's levenswerk, dat in Geys kritiek niet ter sprake kwam. Het ligt ook op een ander niveau dan hetgeen in deze oratie besproken wordt. Toch willen we er hier melding van maken: het geldt Huizinga's taalgebruik. Ook daarin verschilt Geyl van Huizinga. Het proza van Geyl is spits, bondig, raak. Het proza van Huizinga is geheel anders. De verschillende naturen van beide geleerden komen daar in uit. Het is vloeiender, en van een buitengewone woordenrijkdom. Het is nederlands, dat daarom alleen reeds de vermelding waard is. We willen als afsluiting van dit artikel en om onze lezers, die niet alle „Herfsttij” of een ander boek van Huizinga bij de hand zullen hebben, er iets van te laten zien en ook als hulde aan deze grote nederlandse historicus een passage laten volgen uit het eerste hoofdstuk van „Herfsttij der Middeleeuwen”, dat onder de titel „'s Levens feiheid” het gewone leven van de middeleeuwse stedeling beschrijft:

Er was één geluid, dat al het gedruisch van het drukke leven steeds weer overstemde, en dat, hoe bont dooreenklinkend, toch nooit verward, alles tijdelijk ophief in een sfeer van orde: de klokken. De klokken waren in het dagelijksch leven als waarschuwend goede geesten, die met bekende stem dan rouw, dan blijdschap, dan rust, dan onrust kondigden, dan opriepen, dan vermaanden. Men kende hen bij gemeenzame namen: de dikke Jacqueline, klokke Roelant; men wist de betekenis van kleppen of luiden. Men was ondanks het overmatig klokgelui niet verstompt voor den klank. Gedurende het beruchte tweegevecht tusschen twee burgers van Valenciennes, dat in 1455 de stad en het geheele Bourgondische hof in buitengewone spanning heeft gehouden, luidde de groote klok, zoolang de strijd duurde, „laquelle fait hideux à oyr”, zegt Chastelain. ... Welk een ontzaglijke bedwelling moet het zijn geweest, als alle kerken en kloosters van Parijs de klokken luidden van den morgen tot den avond, en zelfs den geheelen nacht, omdat er een paus gekozen was, die een einde aan het schisma zou maken, of om een vrede tusschen Bourguignon en Armagnac⁴⁾”.

Enschede

R. H. Bremmer.

³⁾ Wijsbegeerte der Openbaring, 1908, blz. 119.

⁴⁾ Herfsttij, 1941, blz. 2/3. Na het schrijven van dit artikel kreeg ik nog onder ogen het artikel van J. Kamerbeek Jr., „Huizinga en de beweging van tachtig”, in Tijdschrift voor Geschiedenis, 1954. Dit voortreffelijk gedocumenteerde artikel stelt Huizinga's literaire wordings-geschiedenis in een helder licht.

De Psalmberijming

Het punt: een nieuwe Psalmberijming is reeds lang aan de orde en het zal ook nog wel even duren vooraleer het van de agenda's afgevoerd kan worden.

Op de agenda van verschillende gen. synoden kwam dit punt voor. Ook op de agenda van de gen. synode Assen '61.

De deputaten Psalmberijming (benoemd de gen. synode B.-Spakenburg) kwamen met een meerderheids- en een minderheidsrapport ter gen. synode Assen.

Aan commissie II van genoemde gen. synode werd opgedragen deze zaak nader te bezien en — zoals gebruikelijk — te rapporteren en met voorstellen dienaangaande te komen, waaraan voldaan werd.

Zowel in de rapporten van de deputaten Psalmberijming als in het rapport van genoemde commissie II, vormde het psalter 1949 van ds Hasper, heel vaak een onderwerp van bespreking.

Zo stelde de meerderheid van de deputaten Psalmberijming voor: niet over te gaan tot de aanvaarding van de berijming psalter 1949, terwijl de minderheid voorstelde uit te spreken dat het psalter 1949 in vergelijking met de statenberijming de bruikbaarste weergave biedt van de onberijmde Psalmen van de H. Schrift ten gebruike in de eredienst.

De commissie II die de gen. synode te rapporteren had over het werk van de deputaten Psalmberijming was van mening dat het psalter 1949-ds Hasper, nog steeds door vele kerken wordt getaxeerd als een concrete mogelijkheid om op korte termijn te komen tot een verantwoorde vervanging van de statenberijming 1773. Ergo, op korte termijn in zee gaan met de psalter 1949-ds Hasper. Concrete mogelijkheid aldus de commissie. De gen. synode wilde die richting echter niet uit.

Nu moet vooraf medegedeeld worden dat ds Hasper absoluut niet wil toestaan dat er een selectie op zijn berijming van de 150 Psalmen wordt toegepast. Ook verbindt ds Hasper deze berijming aan een notatie der Psalm-melodieën die hij zelf gemaakt heeft zonder rekening te houden met wat historisch vaststaat.

Ds Hasper stelt derhalve 2 eisen n.l.

- 1e. berijming van de **gehele psalmbundel** aanvaarden;
- 2e. zijn muzieknotatie **zonder meer** aanvaarden.

In de grond der zaak dus 2 bindingen. En of men nu met het gehele lichaam gebonden is of met de kleine teen, 't is een binding en zit daarmee dan toch maar in de klem. En daar zijn we toch allen huiverig voor.

En laten we nu eens aannemen dat de **berijming** Schriftuurlijk te verantwoorden is (het blijkt dat de deputaten Psalmberijming 32 van de 150 Psalmen bezien hebben en dat ze toch ook nogal bedenkingen koesterden op de berijming) en we zouden die aanvaarden, dan zijn we **meteen gebonden** aan de notatie.

En over die notatie zijn de **deskundigen** het wel eens dat deze onhistorisch is.

Bij aanvaarding van een richting zoals de syn. commissie voorstelde zou dat ongetwijfeld weer een bron van twist en narigheid ten gevolge hebben en daar hebben we nu juist geen behoefte aan! En met de aanvaarding van de psalter '49 gaan we ons binden en opzettelijk in een dwangpositie begeven.

Tussen 2 haakjes, 't is nog maar de vraag of de kerken zich behoren te houden aan een besluit dienaangaande.

Daar zou toch ook nog wel eens over gesproken kunnen worden. Dat gebeurt misschien dan ook nog wel eens, want in art. 69 K.O. lezen we toch dat "...in de Kerken zullen gezongen worden de 150 Psalmen...".

We zouden ze dus ook — zonder in strijd te komen met de K.O. — onberijmd mogen zingen.

Doch nu hebben we overal en met alles het beste te zoeken voor 's HEEREN Huis. Ook op het gebied van de berijming van de Psalmen. En dat is toch ook mogelijk indien selectie toegepast wordt op het reeds aanwezige materiaal en ook indien ds Hasper **selectie toestaat** en afstand doet van zijn „**notatie-klem**”.

Voorzover ons bekend is er geen enkele instantie op de wereld die — tot op heden — de psalter '49 met de bindingsklemmen, heeft

aanvaard. Een reden temeer voor ons om waakzaam te zijn. Welnu, verschillende hierboven genoemde bezwaren zijn ter vergadering van de gen. synode naar voren gebracht.

Was het voorstel van de commissie II aanvaard, dan waren de nieuw benoemde deputaten **praktisch** gebonden geweest aan de psalter '49 en meteen aan de **notatie**.

Het voorstel van de commissie II werd echter niet aanvaard. Aan de nieuw benoemde deputaten werd o.a. opgedragen: adres te zijn **voor alle eventuele** in de kerken opkomende voorstellen tot verbetering van de berijming 1949, alsmede kennis te nemen van ander materiaal, dienstig tot het verkrijgen van een betere Psalmberijming alsmede zodanige voorstellen en materiaal te verzamelen en te beoordelen.

Verder welke berijming de beste en meest bruikbare weergave biedt van de onberijmde Psalmen der H. Schrift ten gebruike in de eredienst.

En ook eventueel overleg te plegen met ds Hasper op het openen van de mogelijkheid tot **selectie** of **toevoeging** aan het psalter 1949.

We wensen de commissie veel wijsheid toe bij haar arbeid en hopen dat ze met een aanvaardbaar voorstel te Delfshaven zal mogen komen, vrij van alle bindingen.

Luctor.

BOEKBESPREKING

PIONIERS VAN HET NIEUWE AZIË

De bespreking van dit boek, dat een uitgave is van T. Wever, in opdracht van de Christelijk Nationale Bibliotheek, heeft tot spijt van de redactie van dit blad te lang op zich laten wachten. Het feit dat dit boek ook nu nog in hoge mate actueel is, moge dienen als een bewijs van de waarde. Daarom is het ook nu nog de moeite waard er aandacht aan te besteden. Behalve dat het boek in hoge mate actueel is, is het ook in hoge mate instructief, maar tegelijk in hoge mate irriterend.

Actueel.

Een simpele opsomming van de inhoud is al voldoende om de actualiteit te bewijzen. Het boek is een verzamelwerk onder redactie van Dr H. Bergema. Hij schreef zelf een artikel onder de titel „Het nieuwe Azië”. Ds A. Pos bespreekt de figuren Gandhi en Nehru. Dr D. S. Attama Mohammed Ali Jinnah. J. D. Thijs handelt over Mau Tze-Toeng, terwijl tenslotte H. G. Schulte Nordholt een artikel wijdt aan Mohammed Hatta.

De namen van deze mensen zijn verbonden aan bewegingen, waarbij wij allen betrokken zijn. Of we dat nu prettig vinden of niet. Een christen, die naar de aard van zijn geloof een hartstochtelijk realiteitsmens dient te zijn, blijft beneden de maat van zijn geloof, als hij, nu dat in deze tijd mogelijk is, geen kennis neemt van de bewegingen, waaraan de namen van de besproken mensen verbonden zijn.

Deze recensie wordt geschreven in de week, waarin de legers van Nehru de Portugese gebieden op het Indische schiereiland zijn binnengetrokken en waarin Soekarno de Indonesische strijdkrachten opdracht gaf zich gereed te houden Nederlands Nieuw-Guinea te „bevrijden”. Op het moment dat dit geschreven wordt is de afloop van de rove-ringstocht van Nehru nog niet bekend, maar niet onzeker.

Te vrezen valt dat de afloop van de kwestie Nieuw-Guinea ook niet onzeker is. Het zal wel aan Indonesië als „brandoffer worden aangeboden” (blz. 443). Op de achtergronden van deze gebeurtenissen gaat dit boek in. Niemand is bekocht als hij dit boek koopt en leest. Al zal men het met de nodige reserve dienen te lezen, zoals hieronder aangetoond zal worden.

Instructief.

Het boek is in hoge mate instructief en geeft vele informatie. Het bevat o.a. de levensloop van de besproken figuren. Hun beginselen worden aangewezen en ten dele

ook kritisch besproken. Uitgebreide literatuuropgaven vergezellen de artikelen.

Als voorbeeld van de vele goede informatie die gegeven worden moge ik noemen de bespreking, in het artikel van Dr Bergema, van het feit dat zo veel oude religies in het Oosten een herleving doormaken. „Zelfs blijken bepaalde vormen van deze godsdiensten (zoals b.v. het Zen-Boeddhisme) een missionaire kracht te ontwikkelen, die tot diep in de Westerse wereld (inzonderheid in Amerika) gevoeld wordt” (blz. 36). Sommige lezers zullen zich herinneren dat dit Zen-Boeddhisme ook de aandacht heeft gehad van Prof. dr K. Schilder. Ook wordt de herleving van de Islam uitvoerig besproken.

Als voorbeeld van het feit dat men ook pogingen doet de zaken kritisch te bezien, moge dienen de afrekening van ds Pos met de godslasterlijke vervelijking tussen Christus en Gandhi. Zij martelaarschap „gelijk te stellen met het kruis van Christus is dat kruis, waarvan de ware zin in het evangelie ontvouwd is, verduisteren” (blz. 126). Ghandi was een vijand van het evangelie van Jezus Christus.

Instructief is het boek ook t.a.v. het geschil tussen Nederland en Indonesië, met name zoals dit zich op dit moment toespitst in de kwestie Nieuw-Guinea. Er wordt een poging gedaan de oorsprong van het geschil aan te wijzen, al lukt die poging niet volledig. Als we gaan spreken over de oorzaken van dit mislukken komen we op het feit dat dit boek ook in hoge mate irriterend is.

Irriterend.

Dit dient aangetoond te worden. Ik zou daarbij op het volgende willen wijzen.

1. Er komen in dit boek vele oppervlakkige opmerkingen voor. Vooral dr Bergema is daar sterk in, al staat hij hierin niet alleen. Over de Suez-crisis schrijft hij op blz. 2: „...toen Engeland en Frankrijk meenden dat de imperialistische politiek van na de eerste wereldoorlog ook na de tweede in het Midden-Oosten nog zou kunnen worden voortgezet”. Het zou langzamerhand toch tot ieder weldenkend mens moeten zijn doorgedrongen dat de enige fout, die Engeland en Frankrijk in deze zaak gemaakt hebben, deze is, dat ze niet gezorgd hebben dat de expeditie een succes werd. Men kan ze verwijten dat ze halfslachtige maatregelen namen, maar niet dat ze maatregelen beraamden. Ze hadden beter uitgevoerd dienen te worden.

In de eerste plaats was en is Nasser een ordinaire revolutionair. In de tweede plaats een dictator. In de derde plaats — en dat is het ergste — een fervente hater van het volk Israël. Het zou een zegen geweest zijn voor het Midden-Oosten en voor héél de wereld, als men Israël gesteund had in zijn zelfverdediging tegenover Egypte. De Suez-expeditie was een goede gelegenheid om Israël, dat omringd is door vijanden-sonder-oorzaak, te helpen. De wereld zou daarin nog maar een klein deel van de schuld tegenover Gods oude bondsvolk hebben ingelost.

2. Hiermee zijn we tegelijk gekomen op de tweede oppervlakkigheid van dr Bergema, waarop ik wil wijzen. In het boek zijn vele mooie foto's opgenomen. Foto 18 toont ons Ben Goerion en Dag Hammarskjöld in één kamer. Het onderschrift bij deze foto begint zo „De vorming van de jonge staat Israël, en het probleem van de plm. 1 miljoen Palestijnse vluchtelingen dat daaruit is ontstaan, vindt zijn oorzaak van de gespannen verhoudingen in het M.-Oosten...”. Dit is een typisch voorbeeld van oppervlakkig redeneren en onzuiver denken, waaraan ook vele christenen, die zich met politiek bezig houden, tegenwoordig laboreren. Het probleem van de Palestijnse vluchtelingen is niet geboren door het ontstaan van de staat Israël, maar door volkomen ongemotiveerde vijandschap van de Arabische staten. De Arabieren hadden in Israël niets te duchten van de Joden. Het zou voor te stellen is alleen maar bewijs dat men bezweken is voor propagandistische leugens van Arabische kant. De Arabische landen zouden verstandig doen, ook in hun eigen belang, die vijandschap op te geven. En het Westen zou verstandig gedaan hebben en nog doen, als men zag dat het leuren om de vriendschap van de Arabieren een vruchteloos werk is en bovendien een verboden werk, als dat gaat ten koste van de steun aan Israël.

Dr Bergema zegt: „Toch mogen wij niet

wanhopen, omdat wij weten dat Gods Geest bij machte is de harten der betrokken leiders tot elkander te neigen". (blz. 63). Het is overigens nuchter te constateren dat nóch de Joodse leiders nóch de Arabische leiders zich iets aantrekken van de wil des Geestes, die alleen tot ons komt in Zijn Woord.

3. Bergema is overigens niet de enige, die ons irriteert met zijn oppervlakkigheden. Pos weet er ook van mee te praten. Wat dunkt U hiervan?: „Van Nehru kunnen we zeggen, dat hij altijd getracht heeft een eerlijk lid van de volkerengemeenschap te zijn, en anderzijds diep bewogen is geweest over de nood van de arme miljoenen in India, en voor hun opheffing als hoogste doel gestreden en geleden heeft" (blz. 169). Eerlijk lid van de volkerengemeenschap! En dan Goa. Nuchter was het om te constateren dat Nehru vóór alle geweld is, dat in zijn voordeel is en tégen alle geweld, dat in zijn nadeel is. En de hele volkerengemeenschap lapt hij aan zijn laars. Nu moet men niet antwoorden dat dit makkelijk te zeggen is, nu hij de Portugese enclaves heeft bezet. Want ook voor die tijd was hij niet anders. Hij heeft een bloedige strijd gevoerd in Kasjmir. Hij wilde daar wel een volksstemming, maar eerst nadat zijn legers het bezet hadden. Eerlijk? Hij heeft niets gedaan voor Tibet. Hij stemde tegen het stichten van de Joodse staat. Hij laat zijn soldaten rustig schieten op de negers in Katanga. En dan kan hij plechtig verklaren in het Amerikaanse Congres „waar de vrijheid en de gerechtigheid bedreigd worden, of waar agressie plaats grijpt, kunnen en zullen wij niet neutraal zijn", maar het is een dwaas, die het gelooft. Zijn daden zijn er duidelijk mee in strijd. Tegen Portugal en Tsjombe durft hij veel, tegen China bijzonder weinig. We zijn geneigd hem het laatste niet kwalijk te nemen, want China is een bijzonder o.a. aangename buur. Maar we willen hem het eerste wel kwalijk nemen, vooral als dat gepaard gaat met verklaringen van eerlijkheid.

En dan: diep bewogen over de nood van de arme miljoenen? Hoe dan te verklaren dat men de onafhankelijkheid nastreefde, ook al wist men dat dit de dood van duizenden zou betekenen. „In Bengalen en de Pendjab werd een groot bloedbad aangericht, waarbij waarschijnlijk 200.000 mensen het leven lieten" (blz. 173). „De langs de wegen voortbewegende colonnes vluchtelingen boden een meer dan treurige aanblik en de tocht over zulke lange afstanden vroeg duizenden slachtoffers. Men schat het totaal aantal omgekomenen op 500.000" (blz. 231). Duidelijker is daarom deze zin „Bloedig vervulde zich daarop het woord van Gandhi, dat chaos onder eigen bestuur, als dat nodig was daar doorheen te gaan, te verkiezen was boven de orde onder vreemd bestuur". Dat is een keus. Maar laat men dan niet zeggen dat de nood van de mensen zo zwaar weegt. Dan weegt „de vrijheid" alleen maar zwaar. Een vrijheid die men anderen overigens weer rustig ontnemt als dat zo te pas komt (Katanga en in Nieuw-Guinea).

4. Bepaald tragisch is het overigens, dat de schrijvers van dit boek vrijwel bezweken zijn voor de principiële revolutionaire denkwijze van onze tijd. Dat blijkt b.v. uit de waardering van de U.N.O. Op blz. 30 verdedigt Bergema het toelaten van China tot de V.N. De U.N.O. wordt genoemd een mondiale organisatie voor de handhaving van een internationale orde en het behoud van de vrede. Och arme! Nog ziet men blijkbaar niet in, dat binnen een organisatie, waarin men principiële het onrecht aanhangt en men principiële uitgaat van revolutionaire beginselen, geen recht te verkrijgen is, tenzij dat strookt met de belangen van de meerderheid.

De V.N. zijn gebaseerd op de revolutionaire ficties van de rechten van de mens en het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. Overal waar men roemt in de rechten van de mens, eindigt dat in het hoogst mogelijke onrecht, naar de revolutionaire wetmatigheid. De Franse revolutie eindigde in dictatuur. Het zelfbeschikkingsrecht voor India en Pakistan eindigde met de dood van duizenden (zie boven). Het zelfbeschikkingsrecht voor de Congo eindigde in chaos en schieten door de vredeorganisatie. De Bijbel leert duidelijk, dat de bereidheid tot het opgeven van eigen „zelfbeschikkingsrecht" in de dienst aan God en de naaste de enige mogelijkheid is tot vernieuwing van de maatschappij. Alle internationale organisaties, die wij momenteel heb-

ben, zijn daarmee principiële in strijd. Er is dan ook moeilijker een huichelachtiger organisatie te bedenken dan de V.N. Wat het zelfbeschikkingsrecht te betekenen heeft voor de volkeren, die er het zo druk over hebben, is wel duidelijk geworden in het Nieuw-Guinea-debat. Wat recht heeft te betekenen bij deze V.N., ondervindt Israël elke dag. Egypte houdt nog steeds het Suez-kanaal gesloten. Er is niemand die daaraan wat doet. We moeten niet vervuld zijn met ongemotiveerd wantrouwen, zegt Bergema. Dat is juist. Maar wel met gemotiveerd wantrouwen tegen onschriftuurlijke beginselen.

5. En daarvan is in dit boek bijzonder weinig te merken. De schrijvers hebben hiervoor weinig oog. Anti-revolutionair staatsrecht schijnt iets te zijn dat aan het verdwijnen is. Pos durft rustig te schrijven: „maar de wijze, waarop een koloniale verhouding ten einde gebracht moet worden, valt niet absoluut vast te stellen". De Bijbel is op dit punt dus niet duidelijk. Dat „gezag gezag is en rebel rebel" is zelfs „Trouw" tegenwoordig vergeten. Het was en is overigens een goede stelling. Schulte Nordholt schrijft rustig: „Deze gehele aantasting van de federale structuur (van Indonesië) is openlijke schending van de verdragen, maar politiek volkomen te begrijpen". (blz. 419). Als het dus maar te begrijpen is, dan geeft het niet meer als men verdragen schendt. Hier hebben we de grote zwakte van dit boek. Men vindt het eigenlijk niet zo onbegrijpelijk, dat het doel de middelen heiligt. Gandhi deed een bewuste keus, zegt Pos (blz. 103), maar welk een keus. Keus naar het bloedbad. Soekarno en Hatta deden ook een keus. Maar het was de keus voor Japan. Ze werkten mee aan het ronselen van arbeiders „van wie er tienduizenden zijn bezweken" (blz. 385). „Er werden militaire hulpcorpsen opgericht". Ze zijn ook „ingezet tegen de geallieerden" (blz. 384). De jonge mannen werden via Soekarno en Hatta geworven voor de Japanse arbeidsdienst. En al te velen keerden niet terug (blz. 389).

6. In dit verband is het opvallend dat men totaal geen oog schijnt te hebben voor het échec van de zending op dit gebied. Of moeten we spreken van het bederf van de zendingen? Op blz. 47 vertelt Bergema dat de Karens in Burma voor een groot deel christenen zijn (meest Baptisten), maar dat juist daar naar verhouding de meeste communisten wonen. Iets dergelijks doet zich voor in Travancore of Kerala in India. Daarvan zegt Pos „het is zeer teleurstellend, dat in een gebied, waar vele christenen wonen behorend tot de Syrische of Thomas-kerk in Zuid-India, de communisten zo grote invloed hebben gewonnen" (blz. 178). Maar is het alleen maar teleurstellend of ook ontdekkend? Schulte Nordholt wijst op de naar verhouding belangrijke positie van de protestanten in de Indonesische revolutie. Maar heeft dat dan ook niets te zeggen? En is het toevallig dat juist Djocja de haard van de revolutie was? Het centrum van de Gereformeerde zending! Hebben de zendingen wel verteld, dat ook Romeinen 13 in de Bijbel staat en dat het vijfde gebod ook iets te maken heeft met onze gehoorzaamheid aan de overheid, juist ook als er op die overheid van alles aan te merken valt?

7. Waarom heeft men een artikel opgenomen over Hatta en niet over Soekarno? Past Soekarno soms niet voldoende in het optimistische beeld dat de schrijvers ons willen tekenen? De opmerking op blz. 8 van dr Bergema dat ons land niet in staat is gebleken de goede relaties met haar vroeger overzees gebied na de tweede wereldoorlog te bewaren of te herstellen, is in strijd met geheel het betoog van Schulte Nordholt. We zijn inderdaad niet in staat gebleken dit te doen. Maar was het onze schuld? Ik ben me bewust dat we ons over onze koloniale verleden in vele opzichten hebben te schamen. Al valt er meer goeds van te zeggen dat men tegenwoordig doet. Maar het meest hebben we ons nog te schamen over de wijze, waarop we er afscheid van genomen hebben. Een vergekte natie (Puchinger) heeft zijn verantwoordelijkheid niet beseft. Schulte Nordholt toont duidelijk aan, dat de leiders van de republiek politiek gezien onbetrouwbaar waren. Het lot van Hatta bewijst trouwens wel dat de z.g.n. verstopte kolonialisten toch gelijk hadden. De meest sombere voorspellingen zijn uitgekomen. Met revolutionaire benden is er geen

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling
door storting op giroreken. 233117 t.n.v.
Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw"

Abonnementprijs: f 5.— p. halfj. - f 10.—
p. j. Studenten abonnement f 6.— per jaar.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25
per halfjaar - f 12.50 per jaar.

mogelijkheid tot redelijke overeenkomst, constateert, gedwongen door de feiten, Schulte Nordholt (blz. 403). Dat hadden de opeenvolgende Nederlandse regeringen dienen te bedenken. Dat had ook de zending dienen te bedenken.

8. Dat heeft ook de leiding van de A.R.-partij te bedenken inzake Nieuw-Guinea. Ook Bruins Slot en Berghuis zijn kennelijk bezweken voor de revolutionaire denkwijze van onze tijd. Gesteund door de Hervormde Synode en het episcopaat gaat men tóch een poging doen om met revolutionaire benden tot overeenstemming te komen. Men gaat bij de V.N. te biecht. Dat is zo iets als de duivel te hulp roepen en Nieuw-Guinea overleveren aan het Congo-effect. Strijdend voor het recht van de spijtoptanten poogt men er nog enkele duizenden bij te maken. Schulte Nordholt toont duidelijk aan dat Indonesië geen recht op N.-Guinea heeft, (blz. 397). Het gaat Indonesië niet in de eerste plaats om de belangen van Nieuw-Guinea (blz. 414). Het is voor Soekarno een wapen in zijn binnenlandse, anti-Nederlandse politiek (blz. 438). Zolang Indonesië steeds verder de weg van de revolutie opgaat (blz. 443), valt er niet te praten. En dat zou op zijn minst door Anti-revolutionaire politici ingezien dienen te worden.

9. Men heeft het boek een onjuiste titel gegeven: Pioniers van het nieuwe Azië. Volgens Van Dale is een pionier iemand, die nieuwe wegen opent, onbekende landen verkent, voortrekker, baanbreker. Men denkt dan aan de pioniers van de beschaving of iets dergelijks. Maar waarvan zijn deze besproken figuren pioniers? Van onrecht en geweld. De schrijvers bedoelen met dit woord geen waardeoordeel te geven. Maar dan had men een ander woord dienen te kiezen. En het waardeoordeel dient trouwens wél gegeven te worden. En daarin is men tekort geschoten.

Of we geen rekening dienen te houden met de veranderde toestand in de wereld? Zeker! Maar daarbij zullen we oog moeten hebben voor de beginselen, die er achter werken. Anders gaat men zich te buiten aan het streven naar luchtkastelen. „Er was veel geschied in Indonesië. De negatie van dit historisch gebeuren is de grote fout van de christelijk-historische partijen in Nederland" (blz. 339). Een typisch voorbeeld, dat men met een beroep op de „feiten" alles kan verdedigen wat men maar wenst. Het tweede deel van het adagium van Groen „er is geschied" heeft alleen maar waarde, als men het hanteert in het licht van het exclusieve „er staat geschreven".

Langerak (Z.H.)

Amelink.

AANKONDIGINGEN

Johan Hidding: **Raadsels om de Draakensbergen.**

Edward Smit-serie nr 3.

Uitgave J. H. Kok, Kampen. Prijs f 3.95.

Niek van Noort: **Miesje, de kleine poes.**

Uitgave J. H. Kok, Kampen. Prijs f 1.95.

Gera Kraan-van den Burg: **Brandende Harten.**

5e druk. Gouden Poort Reeks.

Uitgave J. H. Kok, Kampen. Prijs f 4.95.

Het eerste hier aangekondigde boek is uit de al eerder besproken Edward Smit-serie. Ditmaal beleeft de hoofdpersoon tal van spannende avonturen in Zuid-Afrika, waar hij een bende diamantsmokkelaars ontmaskert. Een aantrekkelijk jongensboek.

Miesje, de kleine poes is vooral geschikt om de kleintjes voor te lezen. Ze zullen zeker plezier beleven aan 't verhaaltje. De tekeningen van Jack Kramer zijn wat onbeholpen.

Wat het bekende boek van Gera Kraan-van den Burg over het leven van Maurits en Suze van Hall een vijfde druk beleeft, spreekt voor zichzelf. De strijd van deze twee, beiden jong gestorven, in de kring van het Reveil eerst en van de Afscheiding later, is bijzonder goed beschreven. Maurits van Hall, en ook zijn vrouw Suze, stonden wat milieu en afkomst betreft, zeer ver van de groepen kleine luiden met wie zij eensgezest waren; toch hebben zij de stap gedaan, die God van hen vroeg en zich aangesloten bij de „Gescheidenen”, hoewel dit conflicten gaf in hun persoonlijk leven en in de familiekring, waaruit zij waren voortgekomen.

Het boek geeft een helder beeld van die bewegende tijd en van de sfeer rond het midden van de vorige eeuw.

H. C. E. S.-L.

PERSSCHOUW

Grauw Nihilisme

In Elseviers Weekblad schreef de bekende schrijver Harry Mulisch onlangs een aangrijpend artikel over het proces Eichmann. Hij memoreerde daarin, dat de verdediger van Eichmann, dr Servatius, in zijn verdedigingsrede o.a. zei: „Was den Juden im besetzten Europa zugefügt wurde, ist nicht dem Herzen menschlicher Wesen entsprungen. Es ist das Ergebnis politischer Überlegungen in der Hirnen der Führer”. En hij liet er op volgen, dat de staatshoofden verantwoordelijk zijn, dat zij het in het verleden hebben gedaan en het in de toekomst waarschijnlijk wederom zullen doen. De president van de rechtbank Dr Landau interrumpeerde Servatius na deze uitspraak met de opmerking: „U was in uw laatste zin te pessimistisch dr Servatius”. Waarop Servatius repliceerde met de woorden: Ich hoffe dasz Sie recht haben, Herr Präsident”. Inhake op dit dialoogje tussen advocaat en rechter schrijft Mulisch o.a.:

Wat moeten wij doen, wanneer wederom een of andere ansichtenschilder de openbaring krijgt, dat deze of gene groep mensen moet sterven? Wat stellen wij er tegenover? Hoe beschermen wij ons? Waarmee bewapenen wij ons?

Grote vragen, waar uitsluitend kleine antwoorden op volgen — indien al. Men houdt zich bezig met een derde wereldoorlog, hetgeen politiek is, niet met de mogelijkheid van een nieuwe offerande, hier, daar, of nog ergens anders, want niets wijst er immers op? Maar dat is nu juist het kenmerk van de openbaring: dat zij geen geschiedenis heeft. Plotseling is zij er — een gast uit een andere wereld. Zij kan pas over duizend jaar komen, maar ook morgen, zoals de 0 op de roulette. Wat doen wij dan? Hoe zijn wij beschermd tegen onszelf, wanneer zij weer gestalte aanneemt in een mens, — die natuurlijk in niets zal lijken op Hitler, maar bijvoorbeeld kaal zal zijn, met een lange baard, en zachte vaderlijke stem? Of jong en gezond, met een meeslepde heldere oogopslag? Als hij in het Kremlin verschijnt, zullen de Russen de kapitalisten er dan voor kunnen vergeten en hem met hen te lijf gaan? Als hij verschijnt in het Witte Huis, zullen de Amerikanen en wij er de communisten voor vergeten, hem met hen vernietigen?

Ik geloof er niets van. Hij zal de mensen in zijn eigen kamp van top tot teen verleiden, zoals Hitler deed, en niet alleen het hoofd, zoals het marxisme, of alleen de maag, zoals het kapitalisme. Men zal aan hem geloven, zoals men aan een god gelooft, en zij aan zij met zijn slachtoffers voor hem willen sterven, in het gevoel

eindelijk te leven. Met de politiek als voorwendsel zullen het weer zijn

Bijldagen, zwaarddagen,
Schilden scheuren,
Windtijd, wolfstijd,
Eer de wereld breekt,

zoals de Edda zingt. Want er is niets veranderd. Ik spreek uitdrukkelijk niet over politiek, niet over oorlog, niet over de vernietiging van vijanden; maar over het geopenbaarde willekeurige toeslaan van de vuist, zoals de Duitsers de Joden uitrooiden en zoals de Papoea's op Nieuw-Guinea tweelingen afmaken, — de vuist dus, die vooral ook in het eigen kamp toeslaat.

Na deze duistere anti-christelijke mogelijkheden te hebben getekend vraagt Mulisch zich af welke machten deze beestachtigheden zouden kunnen keren. Eerst stelt hij de vraag of de opvoeding, de huidige opvoeding, daartegen garantie biedt. Hij schrijft hierover dit:

De opvoeding, zoals die op het ogenblik waar ter wereld ook gegeven wordt, houdt hiertegen nauwelijks een garantie in. **Noch het gezin noch de school of enig ander instituut is in staat, een dam van voldoende hoogte te bouwen tegen de barbarij.** Een rigoreuze opvoeding als de Duitse, eenzijdig op kennis en gehoorzaamheid gericht, bleek haar zelfs te bevorderen. **Wat de kennis betreft:** de meeste leden van Eichmanns staf waren juristen, na Heydrichs dood was ook het hoofd van de Gestapo, dr Kaltenbrunner, een jurist. Eichmanns naaste medewerker, de jurist dr Wisliceny, viel tijdens de oorlog bij de Joden op door zijn snelle, heldere verstand, evenals na de oorlog bij zijn rechters. De jonge jurist dr Otto Ohlendorf, als leider van de Einsatzgruppe D verantwoordelijk voor 90.000 doden, wordt beschreven als buitengewoon intelligent en zeer ontwikkeld.

Tegen de openbaring biedt het verstand geen garantie, — **zelfs niet naar Hollandse variëteit:** het „gezonde” verstand. Een geestig kenner van het Nederlandse volkskarakter heeft kort geleden de aandacht gevestigd op de ontelbare uitdrukkingen, waarover onze taal beschikt om mede te delen, dat men iets niet wenst te doen, dat men niet enthousiast is. Als de intelligentsia van dit nuchtere handelsvolk gaat denken, komt dat ook veelal neer op „Mij niet gezien”, „Ik kijk wel uit”, „Vergeet het maar” en „Hoe krijg je me zo gek”. Ook tegenover de totalitaire barbarij wordt dit schrale recept soms als een afdoend middel aan geprezen — alsof de grootmeester van dit denken, Menno ter Braak, nooit geschreven heeft over „**de minieme waarde van het intellect bij intellectuelen**”, en zelfmoord pleegde in 1940. Het denken van zijn leerlingen strekt zich over het algemeen niet verder uit dan tot de gedachte, dat men moet denken; en wanneer men onderzoekt, wat zij uiteindelijk tegenover de totalitaire barbarij denken te plaatsen, dan vindt men de collectieve zelfmoord.

Want helaas richt de openbaring zich niet tot het verstand. Terwijl men nog met de armen voor het hoofd staat te praten, heeft men al een dodelijke slag onder de gordel te pakken. Betroouwbaarder dan de Duitse of de Nederlandse opvoeding lijkt daarom de Engelse, die het niet in de eerste plaats gaat om gehoorzaamheid, kennis of verstand, maar om het aankweken van allerlei kleine leefregels, manieren, gewoonten en gezichten, die weliswaar Engelsen tot gevolg hebben, maar ten minste geen barbaren.

Maar hoe dat ook zij, het is naar het oordeel van Mulisch misschien ook niet de taak van de opvoeding „dammen te vormen tegen bloedige openbaringen”. Dat is z.i. eerder de taak „van een andere openbaring”. Maar van welke dan? Harry Mulisch schrijft over deze vraag het volgende:

Een morele als de christelijke heeft het in Duitsland aardig gedaan bij kleine groepen protestanten en katholieken; over het geheel genomen is zij in dit opzicht waardeloos gebleken.

Haar principiële onbruikbaarheid onthult zich schrijnend in het relaas van Rudolf Höss over de Getuigen van Jehovah. Als dezen hun doodvonnis te horen kregen, „gerieten sie ausser Rand und Band vor Freude und Entzückung, sie konnten gar nicht abwarten, bis die Zeit der Exekution heran war. Immer wieder rangen sie die Hände, schauten verzückt nach oben und riefen ununterbrochen: „Bald sind wir bei Jehovah, welch ein Glück, dass wir dazu auserwählt sind”. Sie hatten schon einige Tage vorher einer Exekution ihrer Glaubensbrüder beigewohnt, wo sie kaum zu halten waren. Sie wollten immerzu ebenfalls erschossen werden. Diese Besessenheit war kaum mehr anzusehen. (...) Nun zu ihrer Exekution liefen sie beinahe im Trab. Sie wollten auf keinen Fall gefesselt sein, um ja die Hände zu Jehovah erheben zu können. Mit einer Erklärung und Entzückung standen sie vor der Holzwand des Kugelfangs, die nichts mehr Menschliches an sich hatte. So stellte ich mir die ersten christlichen Märtyrer vor, wie sie in der Arena auf das Zerrissen-werden durch wilde

Bestien warteten. Mit völlig verklärtem Gesicht, die Augen nach oben gerichtet, die Hände zum Gebet gefaltet und erhoben gingen sie in den Tod. Alle die dies Sterben sahen, waren ergriffen, selbst das Exekutions-Kommando war benommen”.

In deze authentieke vorm onthult het christendom zijn onbruikbaarheid als afweerwapen. Christenen zijn in laatste instantie blij met hun dood, ook als hij komt in de gestalte van nazi's. Höss kan melden, dat Himmler het fanatisme der Getuigen talloze keren aan de SS ten voorbeeld heeft gesteld. Christenen, die veel anders zijn dan door Höss beschreven, zijn uiteraard geen christenen en hebben dan ook voor het overgrote deel meegeheuld. Hetzelfde geldt voor de marxisten, die alleen in hun hoofd een afweermiddel bezaten.

Het „christendom” betekent dus volgens Mulisch niet veel in de strijd tegen een demonische „openbaring” zoals wij in de misdadiger Hitler beleefden. Dat hij in het „christendom” niets verstaat beseft Mulisch niet. Maar wat voor hoop is er dan volgens hem wel ten aanzien van de woeste, zwarte machten uit de afgrond die elk ogenblik opnieuw kunnen losbarsten?

Mulisch schrijft het volgende:

Zo ziet het landschap er uit — en weerloos staan wij er in. Onze nationale verontwaardiging heeft ons deze keer voor het ergste behoud (waarmee ik onze lamelndige houding in de oorlog natuurlijk niet goed wil praten); als de openbaring de volgende keer in ons midden verrijst, zal het ons vergaan als de Duitsers. Ik geloof, dat men zich daarover weinig illusies hoeft te maken.

Bij gebrek aan een werkzame „tegenopenbaring” wordt de rest gevormd door allerlei élite-concepties, die natuurlijk niets kunnen uitrichten tegen massa's, die tegen de prijs van wat bloedige handen graag hun vrijheid met hun eenzaamheid inleveren bij de drager van een openbaring. Ter Braak beval de Europese intellectuelen een Nederlandse variant van het Engelse regeltje muddling through aan: het „schipperen”, een eenheid door opportunisme, — „de enige eenheid, die voor onze cultuur nog mogelijk is zonder romantiek, zonder „gelijkschakeling” en zonder het geweld als „ultima ratio”. Zijn wens is vervuld.

Er is volgens Harry Mulisch nog één hoop, al is het een kleine

Strijdbaarder is de aanzet, die Thomas Mann gemaakt heeft. Deze begreep, dat men zich niet koel en verstandig moet distancieren van de gebieden, van waar het gevaar dreigt, maar juist contact moet opnemen met de domeinen onder de gordel, met de nacht, met de „mythe”. In Duitsland met smaad overdekt en „ausgebürgert” — ofschoon geen Jood —, zwerfend van het ene land naar het andere, spreekt hij deze gedachte het duidelijkst uit in een briefwisseling met de Hongaars-Zwitserse godsdiensthistoricus Karl Kerényi. Ik zal wederom in het Duits citeren; — en bij deze gelegenheid wil ik eveneens met een aanhaling van Mann toelichten, waarom ik nooit een Duits citaat (van Eichmann of Höss) heb vertaald: „Das Geheimnis der Sprache ist gross; die Verantwortlichkeit für sie und ihre Reinheit ist symbolischer und geistiger Art, sie hat keineswegs nur künstlerischen, sondern allgemein moralischen Sinn, sie ist die Verantwortlichkeit selbst, menschliche Verantwortlichkeit schlechthin, auch die Verantwortung für das eigene Volk, die Reinerhaltung seines Bildes vorm Angesichte der Menschheit...”

Begin 1941, ten tijde van een zekere cocktailparty in Wannsee, schrijft Mann uit Princeton: „Für mein Teil habe ich mich gefreut, zu sehen, wie eifrig und angeregt ich noch lesen kann, wenn ich wirklich in meinem Elemente bin, — und was sollte mein Element derzeit wohl sein als Mythos plus Psychologie. Längst bin ich ein leidenschaftlicher Freund dieser Combination; denn tatsächlich ist Psychologie das Mittel, den Mythos den fascistischen Dunkelmännern aus den Händen zu nehmen und ihn ins Humane „umzufunktionieren”. Diese Verbindung repräsentiert mir geradezu die Welt der Zukunft, ein Menschentum, das Gesegnet ist vom Geiste herab und „aus der Tiefe, die untem liegt”.

(Natuurlijk bedoelt hij met psychologie niet het luie denkmaniertje van het radde 'verklaren', dat het is geworden sedert Freud in de handen van journalisten, verpleegsters en Amerikanen is gevallen, — hij bedoelt een duikersklok, waarin men tot de monsters afdaalt.

Dit na-burgerlijk geluid staat vrij alleen; maar het is gezegd, en misschien kan het vruchtbaar blijken. In elk geval is Mann alvast de enige geweest, die na de gruwel een geldig beeld ervan heeft gegeven; zijn Doktor Faustus is het enige boek, dat tot de pit van het nazi-gebeuren wist door te dringen: in een traditie, die over Goethes hoofd heen tot Luther reikt, ja, tot in de middeleeuwen, terwijl Nietzsche voor het leven van de hoofdpersoon model heeft gestaan. Liefhebbers van Mann, die op de hoogte zijn van zijn gebruik van 'leidmotieven' door zijn hele oeuvre heen, wil ik nog wijzen op de overeenkomst tus-

sen Leverkühns instorting, zijn val van de piano-kruk, en de dood van de hypnotiseur Cipolla (Coppelius?) in Mario und der Zauberer, een novelle uit 1930, die zich volgens haar auteur bezighoudt met de 'Psychologie des Faschismus'.

Wie weet, misschien zullen wij op een dag iets vinden, dat de hypnose van een moordopenbaring onwerkzaam kan maken. Maar dan nog: Wat doen wij met de Eichmanns, die nooit gehypnotiseerd waren? Wat doen wij met de machines?

Dat is dus de enige hoop.

Psychologie!

De kennis van die duistere, troebele diepten waaruit de beestachtigheden van de booswichten dezer wereld opkomen.

Dat moet het wapen zijn, waarmee de laatste en verschrikkelijkste openbaring van de goddeloosheid van de van God afgevalen en God honende mens moet worden weerstaan. Dat is het „evangelie” welke de nihilistische mens aan de wereld heeft te bieden.

Zijn wij ons wel echt bewust dat de kerk van Christus in deze nihilistische wereld leeft?

En dat onze jeugd dag in dag uit in dit geestelijke klimaat ademt?

Zullen we eindelijk eens inzien, dat het een **misdaad** is dat in deze demonische wereld kerkelijke vergaderingen zich moeten bezig houden met kwesties als waarmee de laatste synode zich dagen en weken moest kwellen? Zullen we het eindelijk eens verstaan, dat het een misdaad is dat broeders, leden, ambtsdragers van eenzelfde kerk elkaar in **deze** wereld het leven verbitteren en niet in grote liefde en eendracht de kerk, en vooral haar jeugd, en het meest de wereld, vóórleven wat het betekent het eigendom van Christus te zijn, leden van zijn lichaam, die alléén en ten volle uit Hem en voor elkaar bestaan?

„De Waarheid” over Kerstfeest

In de „Waarheid”, het kommunistisch dagblad werd het volgende stuk „Uit het dagboek van een schoolmeester” afgedrukt:

We zitten met alle kinderen van de school in het gymnastieklokaal rond de kerstboom. De gordijnen zijn dicht en er brandt geen ander licht dan de kaarsjes van de boom. Er is niets zo mooi als in de vlammen van een vuur kijken. Dat konden we al merken toen we in de klas ieder kind zijn zelf meegebracht kaarsje lieten aansteken en ze, zoals een kind het uitdrukte — **denen wie van ons het langst brandde** —.

Maar ook nu kijken de kinderen weer gefascineerd naar de lichtjes. Het ziet er allemaal bijzonder vredig uit.

Toch is kerstmis een moeilijk feest. Moeilijk althans om op een openbare school te vieren. Terwijl men van Sint Nicolaas allang vergeten is dat hij zijn carrière als katholiek heilige begon, heeft de kerst veel van zijn religieuze karakter behouden. En dat levert bij de voorbereiding al zo z'n problemen op. Over enkele dingen zijn de leerkrachten het altijd direct eens. Zo twijfelen we er niet aan dat er een kerstboom met versieringen en de nodige versnaperingen moeten komen en dat er gezongen en verteld moet worden. En met dat laatste heb je dan altijd meteen de kerstoppen aan het dansen. Want wát moet er verteld en wát moet er gezongen worden. Ogenblikkelijk vormen er zich onder de onderwijzers twee partijen, de Christelijke en de Germaanse. De partij der Christenen, wier apostel het hoofd der school is, heeft eigenlijk maar één discipel, namelijk het plaatsvervangend hoofd. Hun tactiek bestaat uit het bagatelliseren om op die manier net als een vis door de mazen van een net probeert te glippen, hun zin door te drijven.

Zangregels als:

— Eere zij god in den hoge —

— Jezus leeft en bracht licht in duistere nacht —

— d'Engelen stem ruist in 't rond — vindt het hoofd niet misplaatst in een openbare school en doet hij af met overtuigende opmerkingen als:

— Ach dat valt wel mee, dat moet je niet zo zwaar nemen en laten we het maar doen. Natuurlijk vindt hij het niet erg, want hij is lid van een kerkgenootschap.

De rol van zijn enige volgeling is overigens aanmerkelijk eenvoudiger. Deze bromt als een soort echo, begeleid door meer of minder heftig geschud met zijn hoofd, onafhankelijk van wat het hoofd zegt

— Juist, zeer juist. Ik ben 't er volkomen mee eens —

Zoals u ziet een discussie op hoog peil.

Bij 't bespreken van de verhalen die verteld moeten worden krijgen de Christenen plotseling enorme belangstelling voor de stijl waarin zulke stukjes proza geschreven zijn, terwijl ze over de strekking daarvan geheel zwijgen.

De Germanen krijgen het woord en gaan ogenblikkelijk over tot de Christenlegendevervolgung. Haarfijn wordt door hen uitgelegd dat, voordat de Christenen hun kerstfeest instelden, er door de Batavieren c.s. in dezelfde tijd van het jaar reeds feesten werden gevierd ter ere van de

terugkeer van de zon, de zonnewende, wat er op neer kwam dat men het feit vierde dat de kortste dag van het jaar voorbij was. Een uiteenzetting compleet met bijzonderheden over legendarische gebruiken en gewoonten van onze vroege voorvaders. Kortom een Siegfriedidyllisch kerstfeest zou deze Germanen zeer welkom zijn. Tegen de tijd dat de discussie scherpe kantjes gaat krijgen en onze evangelievergoeilijker zich gelijk Bonifacius in het nauw gedreven voelt werpt hij de monnikspij en zoetsappigheid van zich af en staat plotseling weer als het ons bekende hoofd der school voor ons en komt met zijn allersterkste en overtuigendste argument:

— Het gebeurt zoals ik gezegd heb en niet anders daarmee basta. En omdat ie dan voelt dat ie wel een beetje ver is gegaan voegt hij er grootmoedig aan toe — Dan moeten jullie het feest in de klas maar inrichten zoals jullie zelf willen —. Inplaats van uit dankbaarheid in het stof te vallen voor zoveel goedheid, wordt er dan geantwoord in de trant van — Moest er nog bijkomen dat we dat ook niet meer zelf mochten beslissen —.

Om de vrede op aarde niet al te gewapend te laten zijn, zeggen de meeste leerkrachten dan maar niets meer.

En daarom zitten we nu, ondanks de democratie en dankzij het feit dat de ouders meestal niet te weten komen wat er precies verteld wordt, weer met z'n allen in de gymnastiekzaal te luisteren naar een bijzonder stichtelijk verhaal.

Je weet uit zo'n stuk hoe communisten over het kerstfeest en het kerstfeest denken.

Maar is de soms miserabele „kerstfeestviering” daar niet mee oorzaak en schuld van? Leggen veel christenen met hun kerstfeesten niet een ergernis voor de voeten van de niet-christenen?

Echt Kerst-feest vieren is altijd en vooral zo leven dat de gestalte van de levende Christus in de zijnen zichtbaar wordt. C. V.

GEREFORMEERD BEJAARDENCENTRUM TE VELP (GLD).

Op initiatief van een aantal particulieren werd te Velp (Gld) opgericht een Gereformeerde Stichting, die zich ten doel stelt aan bejaarden tegen billijke vergoeding woongelegenheden, verzorging en eventueel verpleging te verschaffen door de exploitatie van bejaardentehuizen en/of -woningen.

Om te komen tot verwezenlijking van deze doelstelling bestaat het plan om zo spoedig mogelijk een bejaardencentrum te bouwen op een zeer mooi en centraal gelegen punt in Velp. Het tehuis zal plaats bieden aan ruim 60 bejaarden. Bovendien zal het een zaal bevatten, waarin onder meer des zondags de diensten kunnen worden gehouden van de Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) te Velp, wat voor de toekomstige bewoners van het tehuis het grote voordeel heeft dat zij de kerk aan huis hebben.

Het bestuur van de Stichting is als volgt samengesteld:

J. H. Kamerbeek, Geref. predikant, te Velp, voorzitter;
P. van der Molen, te Velp, 2e voorzitter;
A. S. Duys, Daalhuizerweg 35, te Velp, secretaris-penningmeester.
W. Kats, te Arnhem;
Mr Dr J. Meulink, te Enschede;
A. G. van Omme, arts, te Bennekom.

Binnenkort, na de uitwerking van het bouwplan, hoopt de Stichting nadere gegevens en bijzonderheden te kunnen publiceren.

KERKNIEUWS

Beroepen te Hoek, kand. M. Bakker te Haren.

Aangenomen naar Drachten (2e predikantsplaats), J. M. Goedhart te Niezijl-Kommerzijl.

Bedankt voor Bunschoten-Spakenburg, Drs D. Deddens te Mariënberg.

Ds L. L. v. d. Vliet. Vorige week is ds L. L. v. d. Vliet van Groningen door de gladheid van de weg gevallen, waarbij hij zijn knieschijf brak. Hij werd in het R.K. Ziekenhuis opgenomen.

Ingebruikneming Geref. Kerk te Hooghalen. De kerkeraad van de Gereformeerde kerk te Hijken is voornemens 2 febr. a.s. 's avonds 7.30 uur in een feestelijk samenzijn met de gemeente haar nieuw kerkgebouw te Hooghalen in gebruik te nemen. Belangstellenden van buiten de gemeente zijn hartelijk welkom.

Adressen. Zwagerveen-Zwaagwesteinde, Geref. Kerk: Joch. Wiersma, Hústernoord 5, Oudwoude (Fr.); **Berkum,** Geref. Kerk: J. Westrik, Azn, Bergkloosterweg 80, Berkum bij Zwolle, tel. (05200) 11128; **Middelburg,** Penningmeester der diakenen: A. H. Verstraten, Veerseweg 155 te Middelburg; **Berkel en Rodenrijs,** scriba: L. J. van Wuyckhuysse, Margrietstr. 3; diaconie: G. Treurniet, Klapwijkseweg 35; **Opeinde (Gron.),** scriba: W. Nijenhuis, Kaleweg 26; **Roodeschool,**

scriba: J. Wieringa, Radsweg 14, tel. 6266 (tijdelijk nog: Oosteinde 106); **Sneek,** scriba: K. O. Meijer, Johan Willem Frisostr. 129; **Murmerwoude,** penningmeester diaconie: G. A. Douma, Akkerwoude (Fr.), F 237 v.; **Middelharnis,** scriba: S. de Vos, Voorstraat 43; diaconie: M. W. Wieleart, Nieuwstraat 7, tel. (01870) 2053; **Hillegersbergstraatweg,** scriba: P. van Leeuwen, Teldersweg 22, Rotterdam-12, tel. 010 (1800) 185964; penningmeester der diaconie: H. Thijs, Ark „Amunethil”, Bergse Rechter Rottekade t.o. no 1; **Haarlem,** G. J. Bosker, Fr. Netscherstraat 2, Haarlem.

CORRESPONDENTIE

over „de procedure cand. J. C. JANSE in het jaar 1944”

Vervolgens, na een vraag van de praeses, Cand. J.: Als ik ze onderschrijf, word ik dus door de kerken aangezien voor iemand die het met de besluiten eens is naar-synodeopvatting. Dat wil ik niet. Ik ben het er niet mee eens en wil daarvoor dan ook niet aangezien worden.

Praeses: Dat kan moeilijk voor u worden. De classis zal u dan niet kunnen toelaten om te proponeren in de Gereformeerde kerken. Dat zal ongetwijfeld voor u een grote teleurstelling wezen nu u juist aan het eind gekomen was.

Maar belooft u misschien niets te zullen leren wat met de besluiten van 1942-'43 in strijd is en geen actie te zullen voeren?

Cand. J.: Ik zal Gods Woord onverkort brengen, anders dan de synode het in de besluiten zegt. Ik zal alleen Gods Woord laten spreken, ook over de wedergeboorte; niet zeggen, dat ik 'de kinderen voor wedergeboren houd, maar wel dat de wedergeboorte **noodzakelijk** is, zoals de Here Jezus tot Nicodemus zeide, dat wie niet wedergeboren wordt uit water en Geest, het koninkrijk Gods niet kan ingaan. Ik zal hen waarschuwen, dat wie de Here verlaat en Hem verwerpt, tot in eeuwigheid onder Gods toorn en wraak zal omkomen. Ongeacht de synodebesluiten zal ik dat doen.

Praeses: Maar zult u actie voeren?

Cand. J.: Ik ben geen partij-man, allerminst. Ik zal geen actie voeren voor een partij, tegen de synode, maar ik zal evenwel niet nalaten de waarheid Gods te verkondigen, al gaat dat tegen de synode in.

Praeses: Het spijt de classis wel erg, maar dan kan zij u niet toelaten.

Ds Telder: De classis moet weten wat zij doet: ik heb het daarstraks ook al gezegd. Het examen was van dien aard, dat er geen enkele verhindering kon wezen candidaat Janse toe te laten. Hij heeft instemming betuigd met de drie formulieren van enigheid en beloofd alleen Gods Woord te laten spreken. Maar toch laat de classis hem niet toe. Broeders, wordt geen dienstknechten van mensen.

Het onderhoud van de classis met mij werd spoedig daarop beëindigd, nadat nog ter vergadering de mogelijkheid geopperd was, dat de commissie voor zwaarigheden gevraagd zou worden in deze zaak te adviseren, c.q. met mij te spreken.

Het zij mij vergund hier voor uw vergadering te noteren, dat de overwegingen van de classis Klundert d.d. 3 mei 1961, „dat aan cand. Janse is gevraagd om instemming te betuigen met... de leeruitspraken van 1942” en „dat cand. Janse daarbij blijk gaf geen instemming te willen betuigen met de leeruitspraken van 1942, speciaal ten aanzien van de zinsnede „houden voor wedergeboren, totdat het tegendeel blijkt”, niet alleen **geen volledig beeld** geven van de gebeurtenissen, maar ook, mede door deze onvolledigheid, **het essentiële punt**, dat voor de „constatering” van het hoogste belang zal blijken te zijn, **passeren**.

Op 15 januari is in haar Heer en Heiland ontslapen, mijn geliefde schoonzuster

CATHARINA MARIA KOUWENHOVEN

in de ouderdom van 76 jaar.

Psalm 27 : 4

C. KOUWENHOVEN-VAN NEUREN.

Voorburg, 15 januari 1962
Oosteinde 28.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk